

ZAKON

Autor:
Frederik Bastija

Prevela: Jelena Ribić

Global Print, Novi Sad

1998

KNJIGA I AUTOR

Kada recenzent želi da oda posebno priznanje nekoj knjizi, on joj proriče da će se čitati i posle „sto godina”. Prvi put objavljen u vidu pamfleta, juna 1850., *Zakon* je star preko sto godina. A pošto su njegove istine večne, čitaće se i kad prođe sledeći vek.

Frederik Bastija (1801-1850) je bio francuski ekonomista, državnik i pisac. Najviše je pisao u godinama koje su neposredno prethodile – ili sledile - Februarsku revoluciju 1848.godine. Bio je to period kada se Francuska ubrzano okretala totalnom socijalizmu. Kao predstavnik Zakonodavne skupštine, gospodin Bastija je proučavao i objašnjavao svaku socijalističku zabludu čim bi se pojavila i objašnjavao kako se socijalizam mora neizbežno degenerisati u komunizam. No, većina njegovih sunarodnika odlučila je da ignoriše njegovu logiku.

Zakon je ,ovde, ponovo predstavljen zato što je danas u Americi prisutna ista situacija kao u Francuskoj 1848.godine. Iste socijalističko-komunističke ideje i planovi, koji su tada bili prihvaćeni u Francuskoj, danas kolaju Amerikom. Objašnjenja i argumenti koje je tada izložio gospodin Bastija - od reči do reči - podjednako važe i danas. Njegove ideje zaslužuju da ih pažljivo saslušamo.

PREDGOVOR

Država je ona velika izmišljotina pomoću koje svako pokušava da živi na račun svakog drugog.

Frederik Bastija

Frederik Bastija (1801 - 1850) zauzima posebno mesto u srcima i svesti prijatelja slobode. Tu nema misterije koju trebarezavati. Ključ Bastijinog apela je integritet i elegancija njegove poruke. Njegovo pisanje pokazuje čistotu i promišljenu strast koje su retke u savremenom svetu. Uvek je pisao da ga razumeju, da ubedi, a ne da impresionira ili pomete.

Posredstvom priče, Bastija je svojim francuskim sunarodnicima spretno srušio pogrešne predstave o ekonomiji. Kada nam, danas, u modernoj Americi, intelektualci i političari i dalje govore da nas slobodan ulaz inostranih proizvoda osiromašuje ili da destruktivni zemljotresi i uragani dovode do prosperiteta, stvarajući potrebu za ponovnom izgradnjom, vidimo rezultate kulture koja ne zna za Frederika Bastiju.

Ali, misliti da je Bastija samo ekonomista znači ne ceniti ga dovoljno. Bastija je bio filozof zakona prvog ranga. Ono što ga je napravilo takvim je *Zakon*. Pišući, dok je Francuska bila zavodena lažnim obećanjima socijalizma, Bastija se bavio zakonom u klastičnom smislu; on svoj razum usmerava na otkrivanje principa društvene organizacije koja najbolje odgovara ljudskim bićima.

Počinje priznanjem da pojedinci moraju dejstvovati da bi se održavali u životu. Oni to čine delujući svojim sposobnostima na prirodni svet i transformišući njegove komponente u korisne proizvode. „Život, sposobnosti, proizvodnja - drugim rečima, individualnost, sloboda, svojina - to je čovek,“ piše Bastija. A kako se nalaze u samoj srži ljudske prirode, oni „prethode svom ljudskom zakonodavstvu i pretpostavljeni su mu.“ I suviše malo ljudi shvata tu poentu. Zakonodavni pozitivizam, mišljenje da nema dobrog i lošeg pre donošenja zakonodavstva, nažalost, muči čak i neke zagovornike individualne slobode (utilitarističke potomke Bentama, na primer). Ali, Bastija nas podseća: „Život, sloboda i svojina ne postoje zato što su ljudi stvorili zakone. Naprotiv, činjenica da su život, sloboda i svojina postojali ranije, upravo je i navela ljude da stvore zakone“.

Za Bastiju, zakon je odricanje. Složio se sa prijateljem koji je ista kao da je neprecizno reći da zakon treba da stvara pravdu. U stvari, zakon bi trebalo da sprečava nepravdu. „Pravda se postiže samo u odsustvu nepravde“. Ovo se nekim čitaocima može učiniti dubiozno. No, ako razmislimo, možemo videti da je slobodno i pravedno društvo ono koje se javlja kao posledica izostanka nasilne intervencije protiv pojedinaca; njihovog ostavljanja na miru.

Svrha zakona je odbrana života, slobode i svojine. On je, kaže Bastija, „kolektivna organizacija individualnog prava na zakonitu odbranu“. Svaki pojedinac ima pravo da brani svoj život, slobodu i svojinu. Za grupu pojedinaca se, stoga, može reći da ima „kolektivno pravo“ da udruži resurse da se brani. „Stoga se princip kolektivnog prava - razlog njegovog postojanja, njegova legitimnost - zasniva na individualnom pravu. A zajednička snaga koja štiti ovo kolektivno pravo ne može, logično, imati nikakvu drugu svrhu niti zadatak od onog koji zastupa.“ Ako je sama svrha zakona zaštita individualnih prava, onda se zakon ne može koristiti - bez kontradikcije - za ostvarivanje onoga što pojedinci nemaju pravo da rade. „Takvo izopačenje sile bilo bi...suprotno našoj premisi.“ Rezultat bi bio nezakonit zakon.

Društvo zasnovano na ispravnom konceptu zakona bilo bi uređeno i napredno. Ali, nažalost, neki će odabrati pljačku umesto proizvodnje, ako prva zahteva manje napora od druge. Ozbiljna opasnost javlja se kada klasa ljudi koja stvara zakon (zakonodavstvo) pribegne pljački. Rezultat je, piše Bastija, „zakonita pljačka“. U početku, samo mala grupa zakonodavaca vrši legalnu pljačku. No, to može pokrenuti proces u kome se opljačkane klase bore da postanu deo izopačenosti zakona umesto da teže njegovom ukidanju. „Kao da je neophodno da, pre no što nastupi vladavina pravde, svako pretrpi okrutnu odmazdu - neki zbog toga što su loši, a neki zbog toga što ne razumeju stvari.“

Rezultat opšte legalne pljačke je moralni haos, upravo zato što su zakon i moral suprotstavljeni. „Kad zakon i moral protivreče jedan drugom, građanin je suočen sa surovom alternativom: ili da izgubi osećaj za moral ili da izgubi poštovanje prema zakonu.“ Bastija ističe da je, za mnoge ljude, sve ono što je zakonito i opravdano. Zato zapadaju u konfuziju.

I konflikt.

Sve dok priznajemo da se zakon može odvratiti od svog pravog cilja - da može da narušava svojinu umesto da je štiti, svako će želeti da učestvuje u izradi zakona, bilo da bi se zaštitio od pljačke ili da bi ga iskoristio zarad pljačke. Politička pitanja će uvek biti štetna, dominantna i zaokupljajuće sve živo. Biće tuče na vratima Zakonodavne palate, a ni borba unutar nje neće biti manje žestoka.
Zvuči poznato?

Bastija - pored želje za plenom - nalazi još jedan motiv koji stoji iza legalne pljačke: „Lažnu filantropiju”. Opet, on vidi protivurečnost. Ako filantropija nije dobrovoljna, ona uništava slobodu i pravdu. Zakon ne može dati ništa što prvo nije uzeto njegovom vlasniku. On tu analizu primenjuje na sve vrste vladinih intervencija, od carina do, takozvanog, javnog obrazovanja.

Bastijine reči su sveže kao da su danas napisane. On objašnjava da leganu pljačku možemo prepoznati ako potražimo zakone koji dozvoljavaju da se svojina jednog lica da nekom drugom. Takve zakone treba ukinuti „bez odlaganja”. Ali, upozorava on, „osoba koja profitira od ovog zakona će se gorko žaliti, braneći svoja *stečena prava*,” svoja ovlašćenja. Bastijin savet je direktan: „Ne slušajte ovu sofistiku uticajnih krugova. Prihvatanje ovih argumenata ugradiće legalnu pljačku u celokupan sistem. U stvari, to se već dogodilo. Obmana današnjice je pokušaj da se svako obogati na račun svakog drugog.”

Globalni stav koji je pozadina izopačenja zakona, piše Bastija, smatra čoveka pasivnim entitetom, kome nedostaje sopstveni pokretač i koji čeka ruku i plan mudrog zakonodavca. On citira Rusoa: „Zakonodavac je mehaničar koji pronalazi mašinu”. Sen-Žista: „Zakonodavac naređuje budućnosti. Na njemu je da *hoće* dobro čovečanstvu. Na njemu je da ljude napravi onim što *on hoće* da budu.” I, poput brijčača oštrog, Robespjera: „Funkcija vlasti je da usmerava fizičke i moralne snage nacije prema cilju zbog kojeg je i stvorena politička zajednica.”

Bastija ponavlja osudu „čoveka sistema” Adama Smita, koji vidi ljude kao proste pione koje treba pomerati po šahovskoj tabli. Da bi ostvario svoje ciljeve, zakonodavac mora suzbiti ljudske razlike jer one remete plan. Nametnuta pokornost (ima li kakve druge?) je pravilo dana. Bastija, u tom smislu, citira nekoliko pisaca, a onda odgovara:

„Oh, uzvišeni pisci! Molim vas, setite se ponekad da su ta glina, taj pesak i to stajsko đubrivo, kojima tako proizvoljno raspolazete, ljudi! Oni su vam ravni! Oni su inteligentna i slobodna ljudska bića poput vas! Kao i vi, i oni su od Boga dobili sposobnost da uočavaju, da planiraju unapred, da misle i da sami prosuđuju!” Posle citiranja nekoliko pisaca koji su toliko spremni da se posvete ponovnom izmišljanju ljudi, Bastija više ne može da kontroliše svoj užas: „Ah, vi bedna stvorenja! Vi, koji mislite da ste tako veliki! Vi, koji prosuđujete da je čovečanstvo tako malo! Vi, koji želite sve da reformišete! Zašto ne reformišete sebe same? Taj zadatak bio bi sasvim dovoljan.”

Bastija ne može da dozvoli ni neograničenoj demokratiji da umakne njegovom domašaju. Sa uobičajenom elegancijom, zadire pravo u srž problema. Demokrata pozdravlja narodnu mudrost. Iz čega se ta mudrost sastoji? Iz sposobnosti da izaberu svemoćne zakonodavce - i to je sve. „Ljudi, koji su za vreme izbora bili tako mudri, tako oralni i tako savršeni, sada nemaju nikakvih sklonosti; ili, ako ih imaju, to su sklonosti koje vuku dole, u degradaciju... ako su ljudi onako nesposobni, onako nemoralni i onako neuki kako to ističu političari, zašto se onda pravo glasa tih istih ljudi brani sa takvim ostrašćenim insistiranjem?” I „ako su prirodne sklonosti čovečanstva toliko rđave da nije bezbedno dozvoliti ljudima da budu slobodni, kako to da su sklonosti tih organizatora uvek pozitivne?”

Bastija završava svoju knjigu prodornim pozivom na slobodu i odbacivanjem svih predloga da se ljudima nametne neprirodno društveno uređenje. On preklinje sve „zakonodavce i dobročinitelje [neka] odbace sve sisteme i probaju slobodu.”

Godinama posle prvog objavljivanja *Zakona*, malo toga napisanog u tradiciji klastičnog liberalizma, može se približiti njegovoj čistoći, snazi, njegovom skoro poetskom kvalitetu. Avaj, daleko od toga da je svet naučio lekcije *Zakona*. Bastiju bi ražalostilo u šta se Amerika pretvorila. Upozorio nas je. Identifikovao je principe neophodne za pravo ljudsko društvo i učinio ih pristupačnim svima. U borbi za okončanje legalizovane pljačke etatizma i odbranu individualne slobode, šta se još moglo tražiti od jednog čoveka?

Novembar, 1995.god.

Šeldon Ričmen

ZAKON

Zakon - izopačen! I policijske snage države izopačene zajedno sa njim! Zakon, kažem, ne samo okrenut od svog pravog cilja, već nateran da sledi sasvim suprotan cilj! Zakon - pretvoren u oružje svakojake pohlepe! Umesto da kontroliše zločin, zakon - i sam kriv za zla koja bi trebalo da kažnjava!

Ako je ovo tačno, to je ozbiljna činjenica, i moralna dužnost mi nalaže da na to skrenem pažnju svojim sugrađanima.

Život je Božji dar

Bog nam je dao dar koji obuhvata sve druge darove. To je dar života - fizičkog, intelektualnog i moralnog života.

Ali, život se ne može sam održavati. Stvaralac života nam je poverio odgovornost da ga čuvamo, razvijamo i usavršavamo. Da bi to ostvarili, snabdeo nas je nizom čudesnih sposobnosti. I smestio nas usred raznovrsnih prirodnih resursa. Delujući našim sposobnostima na te prirodne resurse, pretvaramo ih u proizvode i koristimo. Ovaj proces je neophodan da bi život tekao svojim određenim tokom.

Život, sposobnosti, proizvodnja - drugim rečima, individualnost, sloboda, svojina - to je čovek. I, uprkos lukavosti većih političkih lidera, ova tri Božja dara prethode svom ljudskom zakonodavstvu i pretpostavljena su mu.

Život, sloboda i svojina ne postoje zato što su ljudi stvorili zakone. Naprotiv, činjenica da su život, sloboda i svojina postojali ranije, upravo je i navela ljude da stvore zakone .

Šta je zakon?

Šta je, onda, zakon? To je kolektivna organizacija individualnog prava na zakonitu odbranu.

Svako od nas ima prirodno pravo - od Boga - da brani svoju ličnost, svoju slobodu i svoju svojinu. Ovo su tri osnovna životna zahteva i očuvanje svakog od njih u potpunosti zavisi od očuvanja ona druga dva. Jer, šta su naše sposobnosti nego produžetak naše individualnosti? A šta je svojina nego produžetak naših sposobnosti?

Ako svaka osoba ima pravo da brani - čak i silom - svoju ličnost, svoju slobodu i svoju svojinu, onda sledi da grupa ljudi ima pravo da organizuje i podržava zajedničku snagu radi stalne zaštite tih prava. Stoga se princip kolektivnog prava - razlog njegovog postojanja, njegova legitimnost - zasniva na individualnom pravu. A zajednička snaga koja štiti ovo kolektivno pravo ne može, logično, imati nikakvu drugu svrhu niti zadatak od onog koji zastupa. Zato, pošto pojedinac ne može zakonito da koristi silu protiv ličnosti, slobode ili svojine drugog pojedinca, se onda zajednička sila - iz istog razloga - ne može zakonito koristiti za uništavanje ličnosti, slobode ili svojine pojedinaca ili grupa.

Takvo izopačenje sile bilo bi, u oba slučaja, suprotno našoj premisi. Sila nam je data da branimo svoja individualna prava. Ko će se usuditi da kaže da nam je sila data da bi uništavali ista ta prava naše braće? Pošto nijedan pojedinac koji nezavisno deluje ne može zakonito da koristi silu radi uništavanja prava drugih, zar iz toga logično ne sledi da se isti princip primenjuje i na zajedničku silu koja nije ništa drugo do organizovana kombinacija individualnih sila?

Ako je to tačno, onda ništa nije očiglednije od ovog: zakon je organizacija prirodnog prava zakonite odbrane. On je zamena individualnih sila zajedničkom silom. A ova zajednička sila treba da čini samo ono što pojedinačne sile imaju prirodno i zakonito pravo da učine: da štite lica, slobode i svojine; da očuvaju prava svakog i dovedu do toga da *pravda* vlada nad svima nama.

Pravedna i trajna vlast

Kada bi nacija počivala na ovim temeljima, čini mi se da bi među ljudima vladao red, kako u mislima tako i u delima. Čini mi se da bi takva nacija imala najjednostavniju, najprihvatljiviju, najekonomičniju, najograničeniju, najmanje ugnjetavačku, najpravedniju i najtrajnu moguću vladu - ma kakva bila njena politička forma.

Pod takvom administracijom, svako bi shvatio da ima sve privilegije, kao i sve odgovornosti svoje egzistencije. Niko ne bi imao nikakav spor sa vladom, pod uslovom da se njegova ličnost poštuje, da je njegov rad slobodan i da su plodovi tog rada zaštićeni od svakog nepravednog napada. Kad postignemo uspeh, ne bismo morali da zahvaljujemo državi na svom uspehu. A kada, pak, doživimo neuspeh, ne bismo pomišljali na to da za svoju nesreću krivimo državu više no što je seljaci okrivljuju zbog grada ili mraza. Država bi se osećala samo preko neprocenjivih blagoslova bezbednosti koje bi obezbeđivao ovakav koncept vlasti.

Može se dalje konstatovati da bi se, zahvaljujući nemešanju države u privatne poslove, naše potrebe i njihovo zadovoljavanje razvijali na logičan način. Ne bismo viđali siromašne porodice koje traže književno obrazovanje pre nego što dobiju hleb. Ne bismo gledali gradove naseljene na račun seoskih okruga, niti seoske okruge na račun gradova. Ne bismo gledali velika pomeranja kapitala, radne snage i stanovništva izazvana zakonodavnim odlukama.

Izvori naše egzistencije postali su neizvesni i nepouzđani zbog takvih pomeranja koja je izazvala država. A, osim toga, ovakvi zakoni opterećuju vladu većim odgovornostima.

Potpuno izopaćenje zakona

Ali, nažalost, zakon se nikako ne ograničava na svoje prave funkcije. I, kada prevaziđe svoje prave funkcije, to ne čini samo u nekim nevažnim i spornim pitanjima. Zakon je otišao dalje od toga; on je delovao direktno suprotno svojoj sopstvenoj svrsi. Zakon je korišćen da uništi svoj sopstveni cilj: primenjen je za uništavanje pravde koju je trebalo da održava; za ograničavanje i uništavanje prava koja je, po svojoj stvarnoj nameni, trebalo da poštuje. Zakon je stavio kolektivnu silu na raspolaganje beskrupuloznim ljudima koji žele da, bez rizika, eksploatišu ličnost, slobodu i svojinu drugih. Pretvorio je pljačku u pravo, kako bi zaštitio pljačku. I pretvorio je zakonitu odbranu u zločin, kako bi kaznio zakonitu odbranu.

Kako je ostvareno ovo izopaćenje zakona? I kakvi su rezultati?

Zakon je izopačen pod uticajem dva potpuno različita uzroka: glupe pohlepe i lažne filantropije. Porazgovarajmo o prvoj.

Fatalna sklonost čovečanstva

Samoočuvanje i sopstveni razvoj uobičajene su aspiracije svih ljudi. I kada bi svako uživao u neograničnom korišćenju svojih sposobnosti i slobodno raspolagao plodovima svoga rada, društveni progres bi bio stalan, neprekidan i neiscrpan.

Ali, postoji još jedna tendencija uobičajena kod ljudi. Kad mogu, žele da žive i prosperiraju na račun drugih. Ovo nije ishitrena optužba. Niti potiče od mračnog i nemilosrdnog duha. Anali istorije svedoče o toj istini: neprestani ratovi, masovne migracije, verski progoni, univerzalno ropstvo, nepoštenje u trgovini i monopoli. Ova fatalna želja vodi poreklo iz same prirode čoveka - iz tog primitivnog, univerzalnog i neugušivog instinkta koji ga tera da zadovoljava svoje želje uz najmanji mogući trud.

Vlasništvo i pljačka

Čovek može da živi i da zadovoljava svoje potrebe samo neprekidnim radom; neprekidnom primenom svojih sposobnosti na prirodne resurse. Ovaj proces je poreklo svojine.

Ali, tačno je i to da čovek može da živi i zadovoljava svoje potrebe otimanjem i korišćenjem proizvoda tuđeg rada. Ovaj proces je poreklo pljačke.

No, kako je čovek prirodno sklon izbegavanju truda - a kako je rad sam po sebi muka - sledi da će ljudi pribegli pljački uvek kada je pljačkati lakše nego raditi. Istorija nam ovo sasvim jasno pokazuje. A pod tim uslovima, ni religija ni moral to ne mogu zaustaviti.

Kada se, onda, okončava pljačka? Okončava se kada postane mučnija i opasnija od rada. Očigledno je, onda, da je prava svrha zakona da koristi moć svoje kolektivne sile da zaustavi ovu fatalnu sklonost da se pljačka umesto da se radi. Sve zakonske mere trebalo bi da štite svojinu i kažnjavaju pljačku.

Ali, uopšteno govoreći, zakon stvara jedan čovek ili jedna klasa ljudi. A, kako zakon ne može da funkcioniše bez odobrenja i podrške dominantne sile, ova sila se mora poveriti onima koji zakone prave.

Ova činjenica, kombinovana sa fatalnom sklonošću ljudskog srca da svoje potrebe zadovoljava uz najmanji mogući napor, objašnjava skoro univerzalnu izopačenost zakona. Zato je lako razumeti kako zakon, umesto da kontroliše nepravdu, postaje nepobedivo oružje nepravde. Lako je shvatiti zašto zakonodavac koristi zakon da, u različitoj meri, kod drugih ljudi uništava njihovu ličnu nezavisnost ropstvom, njihovu slobodu ugnjetavanjem, a njihovu svojinu pljačkom. Ovo se čini radi koristi osobe koja stvara zakon, a srazmerno moći koju ima.

Žrtve legalne pljačke

Ljudi se, prirodno, bune protiv nepravde čije su žrtve. Stoga, kada pljačku organizuje zakon radi profita onih koji zakon prave, sve opljačkane klase - mirnim ili revolucionarnim putem - pokušavaju, nekako, i same da počnu da pišu zakone. Zavisno od stepena njihovog obrazovanja, te opljačkane klase, u pokušaju da dostignu političku moć, mogu predložiti jedan od dva sasvim različita cilja: da zaustave legalnu pljačku ili da uzmu udela u njoj.

Teško naciji kada ovaj drugi cilj prevlada kod masovnih žrtava legalne pljačke kad na njih dođe red da prigrabe vlast da prave zakone!

Dok se to ne desi, manjina vrši legalnu pljačku nad većinom, što je uobičajena praksa tamo gde je pravo učešća u izradi zakona ograničeno na nekoliko lica. Ali, onda, učešće u izradi zakona postaje univerzalno. A tada, ljudi teže da svoje suprodstavljene interese uravnoteže univerzalnom pljačkom. Umesto da iz korena iščupaju nepravdu koja se nalazi u društvu, oni od tih nepravdi prave opštu pojavu. Čim opljačkane klase zadobiju političku vlast, uvode sistem represalija protiv drugih klasa. One ne ukidaju legalnu pljačku. (Ovaj cilj bi zahtevao više prosvetljenosti nego što poseduju). Umesto toga, one se ugledaju na svoje loše prethodnike učestvujući u legalnoj pljački, mada je ona protiv njihovih sopstvenih interesa.

Kao da je neophodno da, pre no što nastupi vladavina pravde, svako pretrpi okrutnu odmazdu - neki zbog toga što su loši, a neki zbog toga što ne razumeju stvari.

Rezultati legalne pljačke

U društvo se ne može uneti veća promena i veće zlo od sledećeg: pretvaranja zakona u instrument pljačke. Koje su posledice takvog izopačenja? Trebali bi nam čitavi tomovi sve da ih opišemo. Stoga se moramo zadovoljiti isticanjem najupadljivijih.

Na prvom mestu, ona iz svačije savesti briše razliku između pravde i nepravde.

Nijedno društvo ne može da postoji ukoliko se zakoni u izvesnoj meri ne poštuju. Najsigurniji put da zakoni budu poštovani je da ih učinimo vrednim poštovanja. Kad zakon i moral protivreče jedan drugom, građanin je suočen sa surovom alternativom: ili da izgubi osećaj za moral ili da izgubi poštovanje prema zakonu. Ova dva zla imaju podjednake posledice i pojedincu bi bilo teško da se opredeli.

Priroda zakona je da održava pravdu. Ovo je u toj meri tačno da su, u svesti ljudi, zakon i pravda jedno te isto.

U svima nama postoji snažna dispozicija da verujemo kako je sve ono što je zakonito i opravdano. Ovo uverenje je tako rasprostranjeno da mnoge osobe pogrešno veruju da su neke stvari „pravedne” samo zato što ih takvim čini zakon. Stoga, da bi pljačku učinili naizgled pravednom i svetom pred mnogim ljudskim savestima, potrebno je samo da je zakon dekretom odobri. Ropstvo, restrikcije i monopol naći će branioce ne samo među onima koji na njima profitiraju, već i među onima koji zbog njih pate.

Sudbina nekonformista

Ako nagovestite sumnju u moral tih institucija, hrabro se kaže „da ste opasan inovator, utopista, teoretičar, podrivač reda; rušili biste temelje na kojima počiva društvo.”

Ako držite predavanja o moralu ili političkoj nauci, naći će se političke organizacije da pišu peticije vladi u ovom smislu: „da se nauka više ne može predavati isključivo sa stanovišta slobodne trgovine (slobode, svojine i pravde) kao što je to dosad bio slučaj, već da se, ubuduće, mora predavati isključivo sa stanovišta činjenica i zakona koji regulišu francusku privredu (činjenice i zakoni koji su u suprotnosti sa slobodom, svojinom i pravdom). Da se, na radnim mestima nastavnika koja dotira vlada, profesor mora strogo suzdržavati da, ni u najmanjoj meri, ne ugrozi nužno poštovanje zakona koji su trenutno na snazi.” (Opšti odbor proizvođača, poljoprivrede i trgovine, 6.maj 1850.god.)

Stoga, ako postoji zakon koji sankcioniše ropstvo ili monopol, ugnjetavanje ili krađu u bilo kom obliku, on se nikada ne sme pominjati. Jer kako se može pomenuti bez nanošenja štete poštovanju koje izaziva? Štaviše, moral i politička ekonomija se moraju predavati sa stanovišta ovog zakona; na osnovu pretpostavke da to mora biti pravedan zakon samo zato što je zakon.

Sledeća posledica ovog tragičnog izopačenja zakona je da daje preteranu važnost političkim strastima i sukobima, i politici uopšte.

Ovu tvrdnju bih mogao dokazati na hiljadu načina. No, ilustracije radi, ograničiću se na temu koja u poslednje vreme okupira svačije misli: opšte pravo glasa.

Ko će da sudi?

Sledbenici Rusoove škole mišljenja - koji sebe smatraju veoma naprednim, a koje ja smatram dvadeset vekova iza svog vremena - neće se složiti sa mnom po ovom pitanju. Ali, opšte pravo glasa - koristeći ovu reč u najužem smislu - ne predstavlja jednu od onih svetih dogmi koje je zločin preispitivati ili dovesti u sumnju. U stvari, na opšte pravo glasa se mogu dati ozbiljne primedbe.

Kao prvo, reč *opšte* prikriva grubu grešku. Na primer, u Francuskoj živi 36 miliona ljudi. Stoga, da bi pravo glasa postalo opšte, trebalo bi da postoji 36 miliona glasača. Ali, najširi sistem omogućava glasanje samo 9 miliona ljudi. Tri od četiri lica su isključena. Štaviše, isključena su od strane onog četvrtog. To četvrto lice iznosi princip *nesposobnosti* kao svoj razlog za isključivanje ostalih.

Opšte pravo glasa, onda, podrazumeva opšte pravo glasa za one koji su sposobni. Ali, tu ostaje ovo suštinsko pitanje: Ko je sposoban? Da li su maloletnici, žene, duševni bolesnici i osobe koje su počinile neke veće zločine jedini koje treba smatrati nesposobnim?

Razlog zbog koga je glasanje ograničeno

Bliže ispitivanje ove tematike pokazuje nam motiv zbog koga se pravo glasa zasniva na pretpostavci nesposobnosti. Motiv je da onaj koji bira ili glasa to svoje pravo ostvaruje ne samo za sebe, već za svakog.

Najširi izborni sistem i najograničeniji izborni sistem su, u ovom pogledu, slični. Razlikuju se jedino po tome šta čini nesposobnost. To nije razlika u principu, već samo razlika u stepenu.

Ako je, kao što se prave savremene grčke i rimske škole mišljenja, pravo glasa nekome dato rođenjem, bila bi nepravda za odrasle da sprečavaju žene i decu da glasaju. Zašto su sprečeni u tome? Zato što su unapred označeni kao nesposobni. A, zašto je nesposobnost motiv za isključivanje? Zato što glasač nije jedini koji snosi posledice svog glasanja; zato što se svaki glas dotiče i pogađa svakog u celokupnoj društvenoj zajednici; zato što ljudi u društvenoj zajednici imaju pravo da traže neka jemstva u pogledu postupaka od kojih zavisi njihova dobrobit i egzistencija.

Odgovor je u ograničavanju zakona

Znam šta se može odgovoriti na ovo; kakvi mogu biti prigovori. Ali, ovo nije mesto da se iscrpno razmatra protivrečnost ove vrste. Ovde samo želim da primetim da bi ta polemika oko opšteg prava glasa (kao većina drugih političkih pitanja), koja uzrujava, uzbuđuje i ruši nacije, izgubila skoro sav svoj značaj da je zakon uvek bio ono što treba da bude.

U stvari, da je zakon ograničen na zaštitu svih lica, svih sloboda i svih svojina; da je zakon samo organizovana kombinacija prava pojedinca na samoodboranu; da je zakon prepreka, kontrola, onaj koji kažnjava svako ugnjetavanje i pljačku - da li bi se mi, građani, tada raspravljali oko obuhvaćenosti biračkim pravom?

Pod takvim okolnostima, da li bi obuhvaćenost biračkim pravom ugrozila ono vrhunsko dobro - javni mir? Da li bi isključene klase odbile mirno da sačekaju dobijanje svog prava glasa? Da li bi oni koji su imali pravo glasa ljubomorno branili svoju privilegiju?

Da je zakon ograničen na svoje prave funkcije, svačiji interes pred zakonom bio bi isti. Nije li jasno da, pod takvim uslovima, oni koji su glasali ne bi ometali one koji nisu glasali?

Kobna ideja legalne pljačke

No, s druge strane, zamislite da je uveden ovaj fatalni princip: pod izgovorom organizovanja, regulisanja, zaštite ili pomoći, zakon uzima svojinu jednog lica i daje je drugom; zakon uzima bogatstvo svih i daje ga nekolicini - bilo da su oni seljaci, proizvođači, brodovlasnici, umetnici ili komičari. Pod takvim uslovima će, onda, svaka klasa sigurno težiti da se dočepa zakona, i to je logično.

Isključene klase će ljutito tražiti svoje pravo glasa - i radije će srušiti društveni sistem nego da ostanu bez njega. Čak će vam i prosjaci i vagabundi tada dokazivati da imaju neosporno pravo glasa. Reći će vam:

„Mi ne možemo da kupimo vino, duvan ili so, a da ne platimo porez. A deo poreza koji plaćamo je zakonom - u vidu povlastica i subvencija - dat ljudima bogatijim od nas. Drugi koriste zakon da povećaju cene hleba, mesa, gvožđa ili platna. Pa, pošto svi drugi koriste zakon radi sopstvene koristi, mi bismo takođe želeli da koristimo zakon zarad naše sopstvene koristi. Tražimo od zakona *pravo na pomoć* koja predstavlja pljačku od strane siromaha. Da bi ostvarili to pravo, i mi treba da budemo glasači i zakonodavci kako bismo za našu klasu Prosjačenje organizovali u širokim razmerama, kao što ste vi, u širokim razmerama, organizovali Zaštitu za vašu klasu. Ta, nemojte reći nama, prosjacima, da ćete vi raditi za nas i onda nam, kao što predlaže gospodin Mimerel, baciti 600.000 franaka da bi nas ućutkali, kao što bi nam bacili kost da glođemo. Mi imamo druge zahteve. I, u svakom slučaju, želimo da se cenjkamo za sebe kao što su se druge klase cenjkale za sebe!”

I, šta možete odgovoriti na takav argument!

Izopačen zakon izaziva sukobe

Sve dok priznajemo da se zakon može odvratiti od svog pravog cilja - da može da narušava svojinu umesto da je štiti - svako će želeći da učestvuje u izradi zakona, bilo da bi se zaštitio od pljačke ili da bi ga iskoristio radi pljačke. Politička pitanja će uvek biti štetna, dominantna i zaokupljajuće sve živo. Biće tuče na vratima Zakonodavne palate, a ni borba unutar nje neće biti manje žestoka. Da bi ovo spoznali, skoro i ne moramo razmatrati šta se dešava u francuskom i engleskom zakonodavstvu; samo shvatiti ovo pitanje znači znati odgovor.

Treba li nuditi dokaze da je ovo odvratno izopačenje zakona večiti izvor mržnje i nesklada; da teži uništenju samog društva? Ako je takav dokaz potreban, pogledajte Sjedinjene Države (1850. godine). Nema zemlje u svetu gde se zakon više drži u okvirima svog pravog domena: zaštite slobode i svojine svakog lica. Kao posledica toga, čini se da nema zemlje u svetu gde društveni poredak počiva na čvršćim temeljima. Ali, čak i u Sjedinjenim Državama, postoje dva - i samo dva - pitanja koja su oduvek ugrožavala javni mir.

Ropstvo i carine su pljačka

Koja su ta dva pitanja? To su ropstvo i carine. To su jedina dva pitanja kod kojih je, nasuprot opštem duhu republike Sjedinjenih Država, zakon poprimio karakter pljačkaša.

Ropstvo je, po zakonu, narušavanje slobode. Zaštitna carina je, po zakonu, narušavanje svojine.

Izuzetna je činjenica da ovaj dvostruki *legalni zločin* tužno nasleđe Starog sveta - predstavlja jedino pitanje koje može (a možda i hoće) dovesti do propasti Unije [Sjedinjenih Američkih Država]. Zaista je nemoguće zamisliti, u samom srcu društva, činjenicu koja izaziva veće zaprepašćenje od ove: *Zakon je postao instrument nepravde*. A, ako ova činjenica nosi užasne posledice po Sjedinjene Države - gde je prava svrha zakona izopačena samo u slučaju ropstva i carina - kakve li će biti posledice u Evropi, gde je izopačenost zakona princip i sistem?

Dve vrste pljačke

Prihvatajući misao sadržanu u čuvenoj proklamaciji gospodina Karljea, gospodin d' Montalamber (političar i pisac) je rekao: „Moramo ratovati protiv socijalizma”. Prema definiciji socijalizma koju je izneo gospodin Šarl Dipen, hteo je da kaže: „Moramo ratovati protiv pljačke”.

Ali, o kakvoj je pljački govorio? Jer, postoje dve vrste pljačke: legalna i nelegalna.

Ne mislim da se nelegalna pljačka, kao što su krađa ili prevara - koje krivični zakonik definiše, predviđa i kažnjava - može nazvati socijalizmom. Nije to ona vrsta pljačke koja sistematski pretil temeljima društva. U svakom slučaju, rat protiv ove vrste pljačke nije čekao na komandu ove gospode. Rat protiv nelegalne pljačke vodi se od kako je sveta. Mnogo pre februarske revolucije 1848.godine - čak mnogo pre pojave samog socijalizma - Francuska je obezbeđivala policiju, sudije, žandarme, zatvore, tamnice i gubilišta u cilju borbe protiv nezakonite pljačke. Sam zakon vodi ovaj rat, a moja je želja i mišljenje da zakon treba uvek da održi takav odnos prema pljački.

Zakon brani pljačku

Ali, on to uvek ne čini. Ponekad, zakon brani pljačku i učestvuje u njoj. Zato su korisnici pošteđeni sramote, opasnosti i skrupula koje bi njihova dela ,inače, uključivala. Ponekad, zakon stavlja čitav aparat sudija, policije, zatvora i žandarma u službu pljačakaša i - kada se brani - tretira žrtvu kao kriminalca. Ukratko, postoji *legalna pljačka* i baš o tome, nema sumnje, govori gospodin d' Montalamber.

Ova legalna pljačka može biti samo izolovana mrlja među zakonodavnim merama naroda. U tom slučaju, najbolje je izbrisati je uz minimum govora i denuncijacija - i uprkos gužvi koju prave uticajni krugovi.

Kako identifikovati legalnu pljačku

Ali, kako identifikovati ovu legalnu pljačku? Sasvim prosto. Pogledajte da li zakon uzima od nekih ljudi nešto što im pripada i daje ga drugim ljudima kojima to ne pripada. Pogledajte da li zakon donosi koristi jednom građaninu na račun drugog, čineći ono što sam građanin ne može da učini, a da ne počinii zločin.

Onda ukinite taj zakon bez odlaganja, jer on je ne samo zlo sam po sebi, već i bogat izvor daljih zala jer priziva represalije. Ako se takav zakon - koji je ,možda, izolovan slučaj - smesta ne ukine, on će se proširiti, umnožiti i razviti u sistem.

Osoba koja profitira od ovog zakona će se gorko žaliti, braneći svoja *stečena prava*. Tvrdiće da je država obavezna da štiti i podstiče njegovu konkretnu delatnost; da ta procedura obogaćuje državu zato što zaštićena dalatnost, na taj način, može da troši više i daje veće plate sirotim radnim ljudima.

Ne slušajte ovu sofistiku uticajnih krugova. Prihvatanje ovih argumenata ugraditiće legalnu pljačku u celokupan sistem. U stvari, to se već dogodilo. Obmana današnjice je pokušaj da se svako obogati na račun svakog drugog; da se pljačka učini univerzalnom pod izgovorom njenog regulisanja.

Legalna pljačka ima puno imena

Sad, legalna pljačka se može izvršiti na bezbroj načina. Stoga imamo bezbroj planova za njeno organizovanje: carine, zaštita, povlastice, subvencije, podsticajne mere, progresivno oporezivanje, narodne škole, garantovana radna mesta, garantovani profit, minimalne nadnice, pravo na pomoć, pravo na oruđa rada, bespovratni kredit i tako dalje, i tako dalje. Svi ovi planovi kao celina - sa svojim zajedničkim ciljem zakonitog pljačkanja - čine socijalizam.

No, budući da je, prema ovoj definiciji, socijalizam skup doktrine, kakav napad možemo izvršiti na njega osim rata doktrine? Ako smatrate da je ova socijalistička doktrina pogrešna, apsurdna i loša, onda je pobijte. I što je grešnija, apsurdnija i gora, to će se lakše opovrgnuti. Na prvom mestu, ako želite da budete jaki, počnite da čupate iz korena svaku česticu socijalizma koja se uvukla u vaše zakonodavstvo. To neće biti lak zadatak.

Socijalizam je legalna pljačka

Gospodin d' Montalamber optužen je da želi da se bori protiv socijalizma korišćenjem brutalne sile. Valjalo bi ga osloboditi te optužbe, jer on je jasno rekao: „Rat koji moramo voditi protiv socijalizma mora biti u skladu sa zakonom, čašću i pravdom”.

Ali, kako gospodin d' Montalamber ne vidi da je samog sebe stavio u začarani krug? Koristili biste zakon da se borite protiv socijalizma? Ali, upravo je zakon ono na šta se socijalizam oslanja. Socijalisti žele da vrše *legalnu*, a ne *nelegalnu pljačku*. Kao i svi drugi koji imaju monopol, socijalisti žele da zakon pretvore u sopstveno oružje. A kad zakon jednom pređe na stranu socijalizma, kako se može upotrebiti protiv njega?

Jer, kad zakon podstiče pljačku, ona se ne plaši vaših sudova, vaših žandarma i vaših zatvora. Pre bi im se mogla obratiti za pomoć.

Da bi to predupredili, sprečili biste socijalizam da počne da stvara zakone? Sprečili biste socijaliste da uđu u zakonodavnu palatu? Nećete uspeti, proričem, sve dok legalna pljačka bude osnovni posao zakonodavstva. Nelogično je - u stvari, apsurdno - pretpostavljati drugačije.

Izbor pred nama

Pitanje legalne pljačke mora se rešiti jednom za svagda i postoje samo tri načina da se ono reši:

1. Manjina pljačka većinu.
2. Svako pljačka svakog.
3. Niko ne pljačka nikog.

Moramo izabrati između ograničene pljačke, opšte pljačke i nikakve pljačke. Zakon može pratiti samo jedno od ova tri.

Ograničena legalna pljačka: Ovaj sistem je preovladavao onda kada je bilo ograničeno pravo glasa. Okretali bi leđa ovom sistemu da se spreči najezda socijalizma.

Opšta legalna pljačka: Pretili su nam ovim sistemom odkako je pravo glasa postalo opšte. Većina, koja je nedavno dobila pravo glasa, odlučila je da formuliše zakon na istom principu legalne pljačke koji su koristili njihovi prethodnici kad je pravo glasa bilo ograničeno.

Odsustvo legalne pljačke: Ovo je princip pravde, mira, reda, stabilnosti, harmonije i logike. Do dana svoje smrti, proklamovaću ovaj princip svom snagom svojih pluća (što je sve, avaj, suviše neadekvatno).

Prava funkcija Zakona

A, sasvim iskreno govoreći, može li se od zakona tražiti išta više od odsustva pljačke? Može li se zakon - koji traži obaveznu primenu sile - koristiti za bilo šta drugo, osim za zaštitu svačijih prava? Čikam sve da ga prošire van ove svrhe, a da ga ne izopače i, zbog toga, ne okrenu moć protiv pravde. Ovo je najkobnije i najnelogičnije izopačenje koje se ikako može zamisliti. Mora se priznati da je pravo rešenje - koje se tako dugo traži u oblasti društvenih odnosa - sadržano u ovim jednostavnim rečima: *Zakon je organizovana pravda.*

Sada moramo reći sledeće: Kada pravda - odnosno, sila - organizuje zakon, ovo isključuje ideju korišćenja zakona (sile) za organizovanje svake ljudske aktivnosti, bilo da se radi o radnoj snazi, dobrotvornim delatnostima, poljoprivredi, industriji, obrazovanju, umetnosti ili veri. Zakonsko organizovanje bilo koje od njih bi neizbežno uništilo suštinsku organizaciju - pravdu. Jer, zaista, kako možemo zamisliti upotrebu sile protiv slobode građana bez njene upotrebe i protiv pravde i, samim tim, delovanja protiv njene prave svrhe?

Zavodljivi mamac socijalizma

Ovde se srećem sa najpopularnijom zabludom našeg vremena. Ne smatra se dovoljnim da zakon bude pravedan; on mora biti filantropski. Niti je dovoljno da zakon svakom građaninu garantuje slobodno i neuvredljivo korišćenje njegovih sposobnosti za fizičko, intelektualno i moralno lično usavršavanje. Umesto toga, zahteva se da zakon neposredno širi blagostanje, obrazovanje i moral po celoj naciji.

To je zavodljivi mamac socijalizma. I opet ponavljam: ove dve primene zakona direktno su protivurečne jedna drugoj. Moramo izabrati između njih. Građanin ne može istovremeno biti slobodan i neslobodan.

Prinudno bratstvo uništava slobodu

Gospodin d' Lamarten mi je jednom ovako pisao: „Vaša doktrina čini samo polovinu mog programa. Zaustavili ste se kod slobode; ja idem dalje, do bratstva.” Odgovorio sam mu: „Drugi deo Vašeg programa će uništiti prvi.”

U stvari, meni je nemoguće da razdvojim reč *bratstvo* od reči *dobrovoljno*. Nikako ne mogu da razumem kako se bratstvo može *zakonito* nametnuti bez *zakonitog* uništavanja slobode i, samim tim, bez *zakonitog* bacanja pravde pod noge.

Legalna pljačka ima dva korena: kao što sam ranije rekao, jedan od njih je ljudska pohlepa; drugi je lažna filantropija.

Na ovom mestu mislim da bih trebao da tačno objasnim šta podrazumevam pod rečju *pljačka (spoliation)*.

Pljačka narušava svojinu

Ja ovu reč, kao što se često radi, ne koristim ni u kakvom nejasnom, neodređenom, približnom ili metaforičnom smislu. Ja je koristim u njenom naučno prihvaćenom značenju - da izražava ideju suprotnu ideji svojine (nad platama, zemljom, novcem ili bilo čim drugim). Kada se deo bogatstva prenese sa osobe koja ga poseduje - bez njenog pristanka i bez naknadne, bilo silom ili prevarom - na bilo koga ko je ne poseduje, onda kažem da je svojina narušena; da je počinjen akt pljačke.

Kažem da je ovaj čin upravo ono što bi zakon trebalo da guši, uvek i svuda. Kada zakon sam počinji ono delo koje treba da guši, kažem da je, ipak, počinjena pljačka i dodajem da je, sa tačke gledišta društva i blagostanja, ova agresija na prava još gora. U ovom slučaju legalne pljačke, međutim, osoba koja stiče korist nije odgovorna za čin pljačkanja. Odgovornost za ovu legalnu pljačku snosi zakon, zakonodavac i samo društvo. U tome leži politička opasnost.

Treba žaliti što je reč *pljačka* uvredljiva. Uzalud sam pokušavao da pronađem neku reč koja ne bi bila uvredljiva, jer ne bih nikad želeo - a posebno sada - da našim razmiricama dodam jednu iritirajuću reč. Zato, bilo da mi verujete ili ne, izjavljuem da ne nameravam da napadam bilo čije namere ili moral. Pre bi se reklo, napadam jednu *ideju* koju smatram pogrešnom; *sistem* koji mi se čini nepravedan; nepravdu tako nezavisnu od ličnih namera da svako od nas ima koristi od nje, ne želeći da tako bude i zbog nje pati, ne znajući uzrok svoje patnje.

Tri sistema pljačke

Iskrenost onih koji se zalažu za protekcionizam, socijalizam i komunizam se, ovde, ne dovodi u pitanje. Svaki pisac koji to uradi mora biti pod uticajem političkog duha ili političkog straha. Treba istaći, međutim, da su protekcionizam, socijalizam i komunizam suštinski ista biljka u tri različite faze svoga rasta. Sve što se može reći je da je legalna pljačka vidljivija kod komunizma - zato što je to kompletna pljačka; i kod protekcionizma - zato što je pljačka ograničena na specifične grupe i privredne grane.* (1) Stoga sledi da je, od ova tri sistema, socijalizam najnejasniji, najneopredeljeniji i, shodno tome, najiskreniji stadijum razvoja.

Ali, iskrene ili neiskrene, namere ljudi se ovde ne dovode u pitanje. U stvari, već sam kazao da se legalna pljačka delimično zasniva na filantropiji, premda je to lažna filantropija.

S ovim objašnjenjem, ispitajmo vrednost - poreklo i tendenciju - ove popularne aspiracije koja pretenduje na to da ostvari opšte blagostanje uz pomoć opšte pljačke.

Zakon je sila

Pošto zakon organizuje pravdu, socijalisti pitaju zašto zakon ne organizuje i radnu snagu, obrazovanje i religiju.

Zašto se zakon ne bi koristio za te svrhe? Zato što ne bi mogao da organizuje radnu snagu, obrazovanje i religiju, a da ne uništi pravdu. Moramo se setiti da je zakon sila i da se, shodno tome, prave funkcije zakona ne mogu zakonski proširivati izvan pravih funkcija sile.

Kada zakon i sila države pojedinca u okvirima pravde, oni ne nameću ništa drugo do puku negaciju. Obavezuju ga samo na to da se suzdrži od povređivanja drugih. Oni ne narušavaju ni njegovu ličnosti, ni slobodu, ni svojinu. Oni štite sve njih. Oni su *defanzivni*; podjednako brane prava svih.

Zakon je negativan koncept

Neškodljivost zadatka koji obavljaju zakon i zakonita odbrana je očita sama po sebi; beskorisnost je očevidna; a legitimnost se ne može osporiti.

Kao što je primetio jedan moj prijatelj, ovaj negativni koncept zakona istinit je u toj meri da konstatacija *svrha zakona je da dovede do toga da caruje pravda* ne predstavlja rigorozno tačnu tvrdnju. Trebalo bi konstatovati da je *svrha zakona u tome da spreči da caruje nepravda*. U stvari, upravo nepravda, a ne pravda, ima sopstveno postojanje.

Pravda se ostvaruje samo u odsustvu nepravde.

Ali, kada zakon, uz pomoć svog neophodnog pomagala, sile, ljudima nameće regulativu radne snage, metoda ili predmeta obrazovanja, religioznog uverenja ili vere - onda zakon više nije negativan; on pozitivno deluje na ljude. On zamenjuje njihovu sopstvenu volju voljom zakonodavca; njihovu sopstvenu inicijativu inicijativom zakonodavca.

Kada do toga dođe, ljudi više nemaju potrebu da razmatraju, da upoređuju, da planiraju unapred; zakon sve to radi za njih. Inteligencija za ljude postaje beskoristan rekvizit ; prestaju da budu ljudi; gube svoju ličnost, svoju slobodu, svoju svojinu.

Pokušajte da zamislite propise vezane za radnu snagu, nametnute silom koja nije narušavanje slobode; transfer bogatstva, nametnut silom koji nije narušavanje svojine. Ako ne možete da pomirite te protivurečnosti, onda morate zaključiti da zakon ne može da organizuje radnu snagu i industriju bez organizovanja nepravde.

Politički pristup

Kada političar posmatra društvo iz osame svoje kancelarije, njega pogađa prizor neravnopravnosti koji vidi. On osuđuje odricanja koja su sudbina tolike naše braće, odricanja koja izgledaju još tužnija u poređenju sa luksuzom i bogatstvom.

Možda bi političar trebalo da se zapita da nije takvo stanje stvari prouzrokovano starim osvajanjima i pljačkanjima ili legalnom pljačkom novijeg datuma. Možda bi trebalo da razmotri ovakav predlog: pošto svi ljudi teže blagostanju i savršenstvu, zar ne bi pravda, kao uslov, bila dovoljna da pobudi najveće napore u pravcu progresa i najveće moguće ravnopravnosti koja je spojiva sa individualnom odgovornošću? Zar to ne bi bilo u skladu sa konceptom individualne odgovornosti koju je želeo Bog da bi čovečanstvo imalo izbor između poroka i vrline, i kazne i nagrade koji su njihov posledica?

Ali, političar o tome nikad ne razmišlja. Njegov mozak se okreće organizacijama, kombinacijama i uređenjima - zakonskim i naizgled zakonskim. On pokušava da nađe lek zlu povećavanjem i održavanjem upravo onog što je, na prvom mestu, i izazvalo zlo: legalne pljačke. Videli smo da je pravda negativan koncept. Postoji li bar jedno od tih pozitivnih zakonskih dela koje u sebi ne sadrži princip pljačke?

Zakon i milosrđe

Kažete: „Ima ljudi koji nemaju novca” i okrećete se zakonu. Ali, zakon nije dojka koja se puni mlekom. Niti se mlečni kanali zakona snabdevaju mlekom sa nekog drugog izvora, osim društva. Ništa ne može ući u javnu blagajnu u korist jednog građanina ili jedne klase, osim ako ostali građani i ostale klase nisu bili *primorani* da ga pošalju. Kad bi svaka osoba izvlačila iz blagajne svotu koju je u nju unela, onda bi bila istina da zakon ne pljačka nikog. Ali, ova procedura ne čini ništa za one ljude koji nemaju novca. Ona ne stimuliše ravnopravnost dohotka. Zakon može biti instrument izjednačavanja samo dok uzima od nekih ljudi i daje drugim ljudima. Kada to radi, zakon je instrument pljačke.

Imajući ovo u vidu, ispitajte zaštitne carine, subvencije, garantovan profit, garantovana radna mesta, pomoć i šeme blagostanja, javno obrazovanje, progresivno oporezivanje, slobodne kredite i javne radove. Videćete da se oni uvek zasnivaju na legalnoj pljački, organizovanoj nepravdi.

Zakon i obrazovanje

Kažete: „Ima ljudi kojima nedostaje obrazovanje” i okrećete se zakonu. Ali, zakon nije, sam po sebi, baklja učenja koja oko sebe rasipa svetlost. Zakon obuhvata društvo u kome neke osobe imaju znanja, a druge ne; u kome neki građani imaju potrebu da uče, a drugi mogu da drže predavanja. Po pitanju obrazovanja, zakon ima samo dve alternative: on može dozvoliti da se ova transakcija predavanja - i - učenja vrši slobodno i bez upotrebe sile ili može, u ovoj stvari, silom delovati na volju ljudi, uzimajući od nekih dovoljno da se plate nastavnici koje je vlada imenovala da druge obučavaju besplatno. No, u ovom drugom slučaju, zakon vrši legalnu pljačku narušavajući slobodu i svojinu.

Zakon i moral

Kažete: „Ima ljudi kojima nedostaje morala ili vere” i okrećete se zakonu. Ali, zakon je sila. I treba li da pokazujem koliko je nasilan i uzaludan napor koristiti silu po pitanjima morala i vere?

Čini se da socijalisti, ma kako samozadovoljni bili, nisu mogli da ne vide ovu monstruoZnu legalnu pljačku koja je posledica takvih sistema i takvih napora. Ali, šta socijalisti rade? Ovi mudro kriju ovu legalnu pljačku od drugih - čak i od sebe samih - pod zavodljivim imenima bratstva, jedinstva, organizovanja i povezivanja. Pošto od zakona tako malo tražimo - samo pravdu - socijalisti pod tim podrazumevaju da odbacujemo bratstvo, jedinstvo, organizovanje i povezivanje. Socijalisti nas žigošu imenom *individualisti*.

Ali, mi uveravamo socijaliste da se odričemo samo *prinudne* organizacije, a ne prirodne organizacije. Odričemo se onih oblika povezivanja koji su nam *nametnuti*, a ne slobodnog povezivanja. Odričemo se *prinudnog* bratstva, a ne pravog bratstva. Odričemo se *veštačkog* jedinstva koje samo lišava ljude individualne odgovornosti. Ne odričemo se prirodnog jedinstva čovečanstva pod okriljem Proviđenja.

Brkanje termina

Poput drevnih ideja od kojih potiče, socijalizam brka obeležja države i društva. Kao posledica toga, svaki put kad imamo primedbu na nešto što uradi vlada, socijalisti zaključe da prigovaramo zato što se to uopšte radi.

Ne odobravamo državno obrazovanje. Onda socijalisti kažu da smo protivni bilo kakvom obrazovanju. Protivimo se državnoj religiji. Onda socijalisti kažu da uopšte ne želimo religiju. Protivimo se jednakosti koju nameće država. Oni, onda, kažu da smo protiv jednakosti. I tako dalje, i tako dalje. To vam je kao da nas socijalisti optužuju da ne želimo da ljudi jedu zato što ne želimo da država uzgaja žito.

Uticao socijalističkih pisaca

Kako su političari uopšte počeli da veruju u ovu čudnu ideju da se zakon može navesti da stvara ono što ne sadrži - bogatstvo, nauku i religiju koji, u pozitivnom smislu, čine prosperitet? Da li je to uslovljeno uticajem naših savremenih pisaca na društvena zbivanja?

Današnji pisci - posebno oni socijalističke škole mišljenja - svoje razne teorije baziraju na jednoj zajedničkoj hipotezi: oni čovečanstvo dele na dva dela. Ljudi uopšte - sa izuzetkom samog pisca - čine prvu grupu. Pisac, sasvim sam, čini drugu i najvažniju grupu. Ovo je, sigurno, najčudnija i najuobraženija ideja koja je ikad doprla do ljudskog uma!

U stvari, ti pisci o društvenim pitanjima kreću od pretpostavke da ljudi između sebe nemaju načina da se razlikuju; nemaju motiva da deluju. Ti pisci pretpostavljaju da su ljudi inertna materija, pasivne čestice, nepokretni atomi, u najboljem slučaju neka vrsta vegetacije ravnodušna prema načinu sopstvenog postojanja. Oni pretpostavljaju da su ljudi skloni oblikovanju - voljom i rukom druge osobe - u beskrajnu raznovrsnost oblika, više ili manje simetričnih, umetničkih i usavršenih.

Štaviše, nijedan od tih pisaca o vladinim poslovima ne okleva da zamisli sebe samog - pod nazivom organizatora, pronalazača, zakonodavca ili osnivača - kao tu volju i ruku, tu univerzalnu motivacionu silu, tu kreativnu snagu čija je uzvišena misija da oblikuje taj rasuti materijal - ljude - u društvo.

Ti socijalistički pisci gledaju na ljude na isti način kao što baštovan gleda svoje drveće. Baš kao što baštovan kapriciozno oblikuje svoje drveće u piramide, suncobrane, kocke, vaze, lepeze i druge oblike, tako i socijalistički pisac čudljivo oblikuje ljudska bića u grupe, serije, centre, subcentre, radničke službe i ostale varijacije. I, baš kao što su baštovanu potrebne sekire, kuke za kresanje, testere i makaze za oblikovanje njegovog drveća, tako je socijalističkom piscu potrebna sila, koju može naći samo u zakonu, da oblikuje ljudska bića. U tu svrhu, on izmišlja zakone o carinama, zakone o porezima, zakone o pomoći i zakone o školama.

Socijalisti žele da izigravaju Boga

Socijalisti gledaju na ljude kao na sirovinu koju treba modelovati u društvene kombinacije. Ovo je u toj meri tačno da bi socijalisti, ako, kojim slučajem, iole posumnjaju u uspeh ovih kombinacija, zatražili da se mali deo čovečanstva skloni ustranu da se njima *eksperimentiše*. Popularna ideja *isprobavanja svih sistema* je dobro poznata. A zna se da je jedan socijalistički lider ozbiljno zahtevao da mu Ustavotvorna skupština da mali krug sa svojim stanovnicima, da na njima isproba svoje eksperimente.

Na isti način, pronalazač pravi maketu pre no što konstruiše mašinu u prirodnoj veličini; hemičar troši neke hemikalije - poljoprivredni proizvođač nešto semena i zemljišta - da bi isprobali neku ideju.

Ali, kakva razlika postoji između baštovana i njegovog drveća, između pronalazača i njegove mašine, između hemičara i njegovih elemenata, između poljoprivrednog proizvođača i njegovog semena! Sasvim iskreno, socijalista smatra da ista razlika postoji između njega i čovečanstva!

Nije čudo što pisci 19. veka na društvo gledaju kao na veštačku tvorevinu zakonodavčevog genija. Ova ideja - plod klasičnog obrazovanja - obuzela je sve intelektualce i znamenite pisce naše zemlje. Tim intelektualcima i piscima se odnos između ljudi i zakonodavca čini istim kao odnos između gline i grnčara. Štaviše, čak i tamo gde su pristali da priznaju princip akcije u srcu čoveka - i princip razboritosti u čovečijem intelektu - te božje darove smatrali su fatalnim darovima. Mislili su da bi ljudi, navedeni pobudama ova dva dara, imali fatalnu tendenciju da sami sebe unište. Ako ih zakonodavci ostave da slobodno slede svoje sklonosti, oni pretpostavljaju da bi ljudi došli do ateizma umesto vere, neznanja umesto znanja, siromaštva umesto proizvodnje i razmene.

Socijalisti preziru čovečanstvo

Prema ovim piscima, zaista je sreća da su Nebesa neke ljude - guvernere i zakonodavce - obdarila upravo suprotnim sklonostima, ne samo radi njih samih već, isto tako, zarad ostalog sveta! Dok je čovečanstvo sklono zlu, zakonodavci čeznu za dobrim; dok se čovečanstvo kreće prema tami, zakonodavci teže prosvetljenju; dok čovečanstvo privlači porok, zakonodavce privlači vrlina. Pošto su odlučili da je ovo pravo stanje stvari, oni onda zahtevaju da primene silu kako bi sopstvenim sklonostima zamenili sklonosti ljudske rase.

Otvorite nasumice bilo koju knjigu o filozofiji, politici ili istoriji i verovatno ćete videti kako je ova ideja duboko ukorenjena u našoj zemlji - dete klasične nauke, majka socijalizma. Kod svih njih, verovatno ćete se sresti sa idejom da je čovečanstvo samo inertna materija, da prima život, organizaciju, moralni prosperitet od državne sile. Još gore, konstatovaće se da je čovečanstvo sklono degeneraciji i da se na ovom negativnom kursu može zaustaviti samo misterioznom rukom zakonodavca. Konvencionalna klasična misao svugde kaže da, iza pasivnog društva, leži skrivena sila po imenu *zakon* i *zakonodavac* (ili se koristi kakav drugi termin da bi se označilo neko neimenovano lice ili osobe od nesumnjivog uticaja i autoriteta) koji pokreće, upravlja, čini dobro i unapređuje čovečanstvo.

Odbrana prinudnog rada

Razmotrimo prvo citat iz Bosijea (Bossuet) [Dofenovog] /Dauphin/ tutora na dvoru Luja XIV):

Jedna od stvari najsnažnije utisnutih (od strane koga?) u svest Egipćana bio je patriotizam ... *Nikome nije bilo dozvoljeno* da bude beskoristan za državu. Zakon je svakome propisivao njegov rad, što se prenosilo sa oca na sina. Nikome nije bilo dozvoljeno da ima dve profesije. Niti je neka osoba mogla ići s jednog posla na drugi... Ali, postojao je jedan zadatak kome su svi bili *primorani* da se povinuju: proučavanje zakona i mudrosti. Nepoznavanje religije i političkih propisa zemlje *nije imalo opravdanja* ni pod kojim okolnostima. Štaviše, svako zanimanje *dodeljivano je* (od strane koga?) određenom okrugu... Među dobrim zakonima, jedan od najboljih bio je što je svako *bio obučen* (od koga?) da im se pokorava. Kao posledica toga, Egipat je bio prepun divnih izuma i nije zapostavljano ništa što je život moglo učiniti lakim i mirnim. Tako prema Bosijeu, ljudi ne izvlače ništa sami iz sebe. Patriotizam, prosperitet, izumi, zemljoradnja, nauka - sve to je dato ljudima radom zakona, vladara. Sve što ljudi treba da čine je da se poviju pred rukovodstvom.

Odbrana očinske vlade

Bosije ovu ideju države kao izvora sveukupnog napretka dovodi tako daleko da brani Egipćane od optužbe da su odbacili rvanje i muziku.

On kaže:

Kako je to moguće? Ove veštine izumeo je Trismegist [za koga se tvrdilo da je savetnik egipatskog boga Ozirisa.]

I, ponovo, kod Persijanaca, Bosije tvrdi da sve dolazi odozgo:

Jedna od najznačajnijih odgovornosti *vladara* bila je da podstiče poljoprivredu... Baš kao što su postojale službe, osnovane za regulaciju vojske, tako su postojale službe za upravljanje radom na farmama... Persijanci su *bili inspirisani* neodoljivim poštovanjem prema kraljevskoj vlasti.

A, prema Bosiju, iako izuzetno inteligentni, Grci nisu imali osećaj lične odgovornosti; poput pasa i konja, oni sami nisu mogli da izmisle ni najjednostavnije igre:

Grci, prirodno inteligentni i hrabri, *rano su kultivisani* od strane kraljeva i doseljenika koji su stigli iz Egipta. Od tih egipatskih vladara Grci su naučili šta su telesne vežbe, *trke između ljudi* i trke konjima i kolima... Ali, najbolje čemu su Egipćani naučili Grke bilo je da postanu poslušni i dozvole sebi da ih zakon oblikuje radi opšteg dobra.

Ideja o pasivnom čovečanstvu

Ne može se osporiti da su antičke teorije [koje su izneli ovi najnoviji učitelji, pisci, zakonodavci, ekonomisti i filozofi] smatrale da ljudi sve dobijaju od izvora izvan sebe samih. Kao drugi primer, uzmimo Fenelona [arhiepiskopa, pisca i učitelja Vojvode Burgundskog].

Bio je svedok moći Luja XIV. Pored činjenice da je odgojen u duhu klasičnih nauka i divljenja prema antici, to je, prirodno, navelo Fenelona da prihvati ideju da čovečanstvo treba da bude pasivno; da su ljudska nesreća i prosperitet - poroci i vrline - izazivani spoljašnjim uticajem koji na njih vrši zakon i zakonodavci. Zato u svojoj *Utopiji Salentuma*, ljude - sa svim njihovim interesovanjima, sposobnostima, željama i stvarima koje su u njihovom vlasništvu - podvodi pod apsolutno diskreciono pravo zakonodavca.

O kakvom god se pitanju radilo, ljudi o njemu ne odlučuju sami; vladar odlučuje za njih. Vladar je opisan kao *duša* ove bezoblične mase ljudi koji čine naciju. U vladaru obitava misao, predviđanje, sav napredak i princip svekolike organizacije. Stoga je sva odgovornost na njemu.

Čitava deseta knjiga Fenelonovog *Telemaha* to dokazuje. Ja čitaoca upućujem na nju i zadovoljavam se da nasumice citiram iz ovog slavnog dela kojem, u svakom drugom pogledu, prvi odajem poštovanje.

Socijalisti ignorišu razum i činjenice

Sa zapanjujućom lakovernošću, tipičnom za pobornike klasicizma, Fenelon ignoriše autoritet razuma i činjenice, kad opštu sreću Egipćana pripisuje, ne njihovoj sopstvenoj mudrosti, nego mudrosti njihovih kraljeva:

Nismo mogli baciti pogled ni na jednu obalu, a da ne vidimo bogate gradove i najlepše locirane seoske posede; polja, nikad na ugaru, svake godine prekrivena zlatnim plodovima; doline, pune stada; radnike, kako se saginju pod težinom voća kojim je zemlja raskošno obdarila svoje uzgajivače; pastire koji su jeku ispunili zvucima nežnih tonova svojih gajdi i svirala.

„Srećan je narod”, rekao je Mentor, „kojim vlada mudar kralj...”

Kasnije, Mentor je pozeleo da posmatram zadovoljstvo i obilje koje se prostiralo celim Egiptom, gde se moglo izbrojati 22.000 gradova. Divio se dobrim policijskim propisima po gradovima; pravdi u korist siromaha, a *protiv* bogataša; solidnom obrazovanju dece u duhu poslušnosti, rada, trezvenosti i ljubavi prema umetnosti i književnosti; tačnosti sa kojom se izvode svi verski obredi; nesebičnosti, visokom uvažavanju časti, vernosti ljudima i strahu od bogova kojima je svaki otac učio svoju decu. Nikada nije prestajao da se divi prosperitetu ove zemlje. „Srećan je”, govorio je, „narod kojim ovako vlada mudar kralj”.

Socijalisti žele da disciplinuju narod

Fenelonova idila na Kritu je još privlačnija. Mentor je primoran da kaže:

Sve što vidite na ovom divnom ostrvu rezultat je Minosovih zakona. Obrazovanje koje je dodelio deci čini njihova tela jakim i robusnim. Od samog početka, deca se navikavaju na štedljiv i radan život jer se pretpostavlja da sva čulna zadovoljstva slabe i telo i duh. Stoga im se ne dozvoljava nikakvo zadovoljstvo, osim da postanu nepobedivi, zahvaljujući vrlini, i da steknu slavu ...Ovde se kažnjavaju tri poroka koja prolaze nekažnjeno kod drugih naroda: nezahvalnost, licemerje i pohlepa. Nema potrebe da se ljudi kažnjavaju zbog pompe i raskalašnosti, jer one su nepoznate na Kritu... Nikakav skup nameštaj, nikakva veličanstvena odeća, nikakve slasne gozbe, nikakve pozlaćene palate nisu dozvoljene.

Tako Mentor priprema svoga učenika da - nesumnjivo s najboljim mogućim namerama - oblikuje i manipuliše narod Itake. A da bi uverio učenika u mudrost ovih ideja, Mentor mu recituje primer Salentuma. Upravo iz filozofije ove vrste dobijamo naše prve političke ideje! Uče nas da tretiramo ljude slično kao što, u poljoprivredi, instruktor uči seljake kako da pripreme i obrađuju zemljište.

Slavno ime i rđava zamisao

Sada saslušajte slavnog Montesquiea (Montesquieu) na istu temu:

Da bi se održao trgovački duh, neophodno je da ga favorizuju svi zakoni. Proporcionalno deleći imetke koji se stvaraju u trgovini, zakoni treba da svakom siromašnom građaninu obezbede dovoljno povoljnu situaciju koja bi mu omogućila da radi kao drugi. Isti ti zakoni bi trebali da stave svakog bogatog građanina u tako nepovoljnu situaciju da ga primoraju da radi kako bi se održao ili zaradio. Dakle, zakoni treba da raspolažu svačijim imetkom!

Premda je, u demokratiji, stvarna ravnopravnost duša države, nju je ipak, tako teško uspostaviti da ekstremna preciznost u ovoj stvari ne bi uvek bila poželjna. Dovoljno je da se ovde uspostavi cenzus da se te razlike u bogatstvu smanje ili utvrde u okvirima određenih granica. Pošto se to uradi, ostaje da se, izvesnim zakonima, izjednače nejednakost nametanjem opterećenja bogatima i davanjem olakšica siromašnima.

Ovde, opet, srećemo ideju o izjednačavanju imetaka pomoću zakona, pomoću sile.

U Grčkoj, postoje dve vrste republike. Jedna, Sparta, bila je vojna; druga, Atina, bila je trgovačka. U prvoj je *bilo poželjno* da građanin bude dokon; u drugoj je *podsticana* ljubav prema radu.

Obratite pažnju na čudesan genije tih zakonodavaca: umanjivanjem vrednosti svih ustaljenih običaja - mešanjem uobičajenih koncepcija svih vrлина - znali su unapred da će se svet diviti njihovoj mudrosti. Likurg je svome gradu Sparti obezbedio stabilnost kombinujući sitnu krađu sa dušom pravde; kombinujući najveću vezanost sa najekstremnijom slobodom; kombinujući najsvirepija verovanja sa najvećom umerenošću. Izgledalo je da svoj grad lišava svih njegovih resursa, umetnosti, trgovine, novca i odbrane. U Sparti, ambicija nije imala nadu materijalne nagrade. Prirodna osećanja nisu nalazila oduška jer čovek nije bio ni sin, ni muž, ni otac. Čak se ni čednost više nije smatrala pristalom. *Tim putem, Likurg je poveo Spartu ka veličini i slavi.*

Ova smelost, koja se strelala u institucijama Grčke, ponovljena je usred *degeneracije i korupcije našeg modernog doba*. Povremeno pošten zakonodavac modelovao je narod kod koga se integritet čini isto onako prirodnim kao hrabrost kod Spartanaca.

Gospodini Vilijem Pen [Penn], na primer, pravi je Likurg. Iako je gospodin Pen za svoj cilj imao mir - dok je Likurg za svoj cilj imao rat - oni su slični jedan drugom po tome što im je njihov moralni prestiž u odnosu na slobodne ljude omogućavao da prevaziđu predrasude, da potisnu strasti i da povedu svaki *svoj* narod novim putevima.

Zemlja Paragvaj nam pruža još jedan primer [ljudi koje, zarad njihovog sopstvenog dobra, oblikuju njihovi zakonodavci?].

No, tačno je da, ako neko smatra čisto zadovoljstvo komandovanja najvećom radosti u životu, on razmišlja o zločinu protiv društva; međutim, biće uvek plemenit ideal upravljati ljudima na način koji će ih učiniti srećnijim.

Oni koji žele da osnuju slične ustanove moraju učiniti sledeće: uvedite zajedničko vlasništvo nad svojinom kao u Platonovoj republici; duboko poštuju bogove kako je naredio Platon; sprečite da se stranci pomešaju s narodom da biste očuvali običaje; pustite državu, a ne građane, da uspostavi trgovinu. Zakonodavci treba da obezbede zanate, a ne luksuz; oni treba da zadovoljavaju potrebe, a ne želje.

Zastrašujuća zamisao

Oni koji su podložni vulgarnoj zanesenosti mogu uskliknuti: „Monteskije je to rekao! Tako je veličanstveno! Uzvišeno!” Što se mene tiče, posedujem hrabrost sopstvenog mišljenja. Kažem: Šta! Imate smelosti da to nazovete lepim? To je zastrašujuće! To je užasno! Ovi slučajno odabrani delovi iz Montesquievovih dela pokazuju da on ljude, slobode i svojinu - samo čovečanstvo - smatra ničim drugim do materijalom zakonodavaca da na njemu vežbaju svoju mudrost.

Lider demokrata

Ispitajmo sada Rusoa na ovu temu. Ovaj pisac o društvenim pitanjima vrhunski je autoritet demokrata. I, mada društvenu strukturu bazira na *volji naroda*, on je, više od bilo koga drugog, potpuno prihvatio teoriju ukupne intertnosti čovečanstva u prisustvu zakonodavaca:

Ako je istina da je veliki vladar retka pojava, nije li istina da je veliki zakonodavac još ređi? Vladar samo treba da sledi šablon koji stvori zakonodavac. *Zakonodavac je mehaničar koji pronalazi mašinu*; vladar je samo radnik koji je pušta u pogon.

A koju ulogu igraju ljudi u svemu ovome? Oni su samo mašina koja se pušta u pogon. U stvari, ne smatraju li se oni samo sirovinom od koje je mašina sačinjena?

Između zakonodavca i vladara postoji isti odnos kao između stručnjaka za poljoprivredu i seljaka; a odnos između vladara i njegovih podanika isti je kao onaj između seljaka i njegove zemlje. Koliko visoko iznad čovečanstva je, onda, postavljen ovaj pisac koji se bavi društvenim pitanjima? Ruso vlada nad samim zakonodavcima i uči ih njihovom zanatu ovim zapovednim izrazima:

Hoćete da date stabilnost državi? Onda, što je više moguće približite ekstreme. Nemojte tolerisati ni imućne ljude ni prosjake.

Ako je zemljište loše ili jalovo, ili zemlja previše mala za svoje stanovnike, onda se okrenite industriji i zanatima i trampite te proizvode za hranu koja vam je potrebna.

... Na plodnom zemljištu - ako vam *nedostaje* stanovništva - posvetite svu svoju pažnju poljoprivredi jer ona umnožava ljude; *zabranite* zanate, jer oni služe samo smanjenju broja stanovnika zemlje...

Ako imate prostranu i pristupačnu liniju obale, onda *prekrijte more* trgovačkim brodovima; imaćete sjajan, ali kratak vek. Ako vaša mora zapljuskuju samo nepristupačne stene, neka narod *bude varvarski* i jede ribu; živeće tiše - možda bolje - a, svakako, srećnije.

Ukratko, i pored maksima koje su zajedničke svima, svaki narod ima svoje konkretne uslove. I, sama po sebi, ova činjenica će imati za posledicu zakonodavstvo koje odgovara tim uslovima.

Zato su nekada Hebreji - i, odskora, *Arap* - imali religiju kao svoj glavni cilj. Cilj Atinjana bio je književnost; Kartagine i Tira, trgovina; Rodosa, pomorstvo; Sparte, rat; a Rima, vrlina. Autor *Duha zakona* pokazao je kojom veštinom *zakonodavac treba da usmeri svoje institucije prema svakom od ovih ciljeva*... Ali, pretpostavimo da zakonodavac pogrešno protumači svoj pravi cilj i radi u skladu sa principom drugačijim od principa navedenog u prirodi stvari? Pretpostavimo da izabrani princip ponekad stvara ropstvo, a ponekad slobodu; ponekad bogatstvo, a ponekad stanovništvo; ponekad mir, a ponekad osvajanja? Ovo brkanje ciljeva će lagano oslabiti zakon i iskvartiti ustav. Država će biti podvrgnuta beskrajnim agitacijama, sve dok ne bude uništena ili promenjena, a nepobediva priroda će povratiti svoje carstvo.

Ali, ako je priroda dovoljno nepobediva da *povrati* svoje carstvo, zašto Ruso ne prizna da joj, na prvom mestu, zakonodavac nije ni trebao da ga *dobije*? Zašto on ne vidi da bi se ljudi, sledeći svoje sopstvene instinkte, okrenuli obradi plodnog zemljišta i trgovini na prostranoj i pristupačnoj obali, bez uplitanja Likurga ili Solona ili Rusoa *koji bi lako mogli ne biti u pravu*.

Socijalisti žele nametnut konformizam

Bilo kako bilo, Ruso daje stvaraocima, organizatorima, direktorima, zakonodavcima i kontrolorima društva strašnu odgovornost. On je, stoga, pun zahteva prema njima:

Onaj ko bi smeo da se primi političkog stvaranja naroda trebalo bi da veruje kako može da, tako reći, transformiše ljudsku prirodu; da transformiše svakog pojedinca - koji je, sam za sebe, usamljena i savršena celina - u običan deo veće celine od koje će pojedinac od tada primati svoj život i suštinu. Zato bi osoba koja se lati političkog stvaranja naroda trebalo da veruje u svoju sposobnost da izmeni čovekovu konstituciju; da je ojača; da zameni fizičku i nezavisnu egzistenciju koju daje priroda, egzistencijom koja je parcijalna i moralna. Ukratko, takozvani stvaralac političkog čoveka mora ukloniti sile samog čoveka i nadahnuti ga drugim silama koje su mu prirodno strane.

Sirota ljudska priroda! Šta bi postalo od ljudskog dostojanstva kada bi ga poverili sledbenicima Rusoa?

Zakonodavci žele da oblikuju čovečanstvo

Ispitajmo, sada, Rejnala u vezi sa oblikovanjem čovečanstva od strane zakonodavca:

Zakonodavac, prvo, mora razmotriti klimu, vazduh i tlo. Resursi, koji *njemu* stoje na raspolaganju, određuju njegove dužnosti. On, prvo, mora razmotriti *svoj* lokalitet. Stanovništvo, koje živi na morskim obalama mora imati zakonodavstvo isplanirano za plovidbu... Ako se radi o kopnenom naselju, zakonodavac mora praviti planove prema prirodi i plodnosti zemljišta...

Genije zakonodavca otkriće se naročito u raspodeli svojine. Opšte je pravilo da se, pri osnivanju nove kolonije u ma kojoj zemlji svakom čoveku da dovoljno zemljišta da izdržava svoju porodicu...

Na nekultivisanom ostrvu koje *naseljavate* decom, ne treba da radite ništa drugo nego da pustite seme istine da klija uporedo sa razvojem razuma. Ali, kada *naseljavate* naciju s prošlošću u novu zemlju, umešnost zakonodavca leži u politici *nedozvoljavanja* ljudima da zadrže štetna mišljenja i običaje koji bi se na bilo koji način mogli korigovati i izlečiti. Ako *želite* da sprečite da ta mišljenja i običaji postanu stalni, snabdećete sledeće pokoljenje opštim sistemom javnog obrazovanja dece. Vladar ili zakonodavac ne bi nikada trebalo da osnivaju koloniju, a da prethodno ne organizuju istovremeno upućivanje mudrih ljudi da podučavaju omladinu ...

U novoj koloniji se brižljivom zakonodavcu, koji želi *da pročisti običaje i ponašanje ljudi*, otvara obilje mogućnosti. Ako ima vrlinu i genijalnost, zemlja i ljudi koji *mu stoje na raspolaganju* će mu dušu nadahnuti društvenim planom. Autor može samo nejasno da anticipira plan, jer je on neminovno podložan nestabilnosti svih hipoteza; problem ima mnogo oblika, komplikacija i okolnosti koje je teško predvideti i detaljno urediti.

Zakonodavcima je rečeno kako da upravljaju ljudima

Rejnalova uputstva zakonodavcima o tome kako da upravljaju ljudima mogu se porediti sa profesorom agronomije koji drži predavanje studentima: „Klima je prvo pravilo poljoprivrednog proizvođača. *Njegovi* resursi određuju njegovu proceduru. On prvo mora razmotriti svoj lokalitet. Ako je zemljište glinovito, on mora da radi to i to. Ako je zemljište peskovito, on mora raditi na drugi način. Poljoprivrednom proizvođaču, koji želi da očisti i unapredi svoje zemljište, otvorena je svaka mogućnost. Ako je dovoljno vešt, stajsko đubrivo koje *mu stoji na raspolaganju* sugerisaće mu plan rada. Profesor može samo nejasno da anticipira plan, jer je on neminovno podložan nestabilnosti svih hipoteza; problem ima mnogo oblika, komplikacija i okolnosti koje je teško predvideti i detaljno urediti.”

Oh, uzvišeni pisci! Molim vas, setite se ponekad da su ta glina, taj pesak i to stajsko đubrivo, kojima tako proizvoljno raspolazete, ljudi! Oni su vam ravni! Oni su inteligentna i slobodna ljudska bića poput vas! Kao i vi, i oni su od Boga dobili sposobnost da uočavaju, da planiraju unapred, da misle i da sami prosuđuju!

Privremena diktatura

Evo šta kaže Mabli o pitanju zakona i zakonodavca. U pasusima koji su prethodili ovom koji je ovde citiran, Mabli je pretpostavio da su zakoni, zbog zanemarivanja bezbednosti, istrošeni. On nastavlja da se obraća čitaocu ovako: Pod tim uslovima, očigledno je da su federi vlade labavi. Zategnite ih ponovo i zlo će biti izlečeno ... Mislite manje na to kako da kaznite greške, a više kako da nagradite *ono što vam je potrebno*. Na taj način, vraćate snagu mladosti *vašoj republici*. Pošto slobodni ljudi nisu poznavali ovu proceduru, oni su izgubili svoju slobodu! Ali, ako je zlo toliko napredovalo da ga uobičajene procedure vlade ne mogu izlečiti, onda jedno kratko vreme *pribegnite* vanrednom sudu sa znatnim ovlašćenjima. Mašti građanstva treba zadati težak udarac.

Tako Mabli nastavlja kroz dvadeset tomova.

Pod uticajem učenja poput ovog - koje potiče od klasičnog obrazovanja - došlo je vreme kad je svako želeo da se postavi iznad čovečanstva kako bi ga uredion, organizovao i regulisao na sopstveni način.

Socijalisti žele ravnopravnost bogatstva

Ispitajmo po pitanju zakonodavaca i čovečanstva sledećeg, Kondijaka (Condillac):

Moj Bože, uzmi lik Likurga ili Solona. I pre no što završiš s čitanjem ovog eseja, zabavi se obezbeđivanjem zakona nekim divljacima u Americi ili Africi. Zatvori te nomade u utvrđena boravišta; nauči ih kako da gaje stada... Pokušaj da razviješ društvenu svest koju im je priroda usadila... Primoraj ih da počnu da obavljaju dužnosti čovečanstva... Koristi kaznu da im ogadiš čulna zadovoljstva. Tada ćeš videti da će svaka stavka tvog zakonodavstva navesti divljake da izgube porok i steknu vrlinu.

Svi ljudi su imali zakone. No, mali broj ljudi je bio srećan.

Zašto je to tako? Zato što su sami zakonodavci skoro uvek bili neuki po pitanju svrhe društva, koja leži u sjedinjenju porodica pomoću zajedničkog interesa.

Nepriistrasnost u zakonu čine dve stvari: uspostavljanje ravnopravnosti u bogatstvu i ravnopravnosti u dostojanstvu među građanima... Što uspostave veću ravnopravnost, zakoni postaju srazmerno nesigurniji za svakog građanina... Kad su svi ljudi ravnopravni u bogatstvu i dostojanstvu - i kad zakoni ne ostave nikakvu nadu da može doći do poremećaja ove ravnopravnosti – kako ljude tada može podsticati pohlepa, ambicija, rasmusnost, dokonost, lenjost, zavist, mržnja ili ljubomora?

Ono što ste naučili o republici Sparti treba da vam razjasni ovo pitanje. Nijedna druga država nije nikada imala zakone koji bili više u skladu sa prirodnim poretom, sa ravnopravnošću.

Greška socijalističkih pisaca

U stvari, *nije* neobično što je tokom 17. i 18. veka ljudska rasa smatrana inertnom materijom, spremnom da primi sve - oblik, lik, energiju, pokret, život - od velikog vladara ili velikog zakonodavca ili velikog genija. Ti vekovi su zadojeni proučavanjem antike. A antika svuda - u Egiptu, Persiji, Grčkoj, Rimu - pruža isti prizor nekoliko ljudi koji oblikuju čovečanstvo prema svome ćefu, zahvaljujući prestižu sile i obmane. No, to ne dokazuje da je takva situacija poželjna. Pošto su čovek i društvo sposobni da se poprave, to pokazuje samo da je prirodno očekivati da greška, neznanje, despotizam, ropstvo i sujeverje treba da budu najveći na počecima istorije. Napred citirani pisci nisu pogrešili kad su utvrdili da su antičke institucije takve, već su pogrešili kad su ih ponudili na divljenje i podražavanje budućim generacijama. Nekritični i detinjasti konformisti, uzeli su zdravo za gotovo veličinu, dostojanstvo, moral i sreću veštačkih društava antičkog sveta. Nisu razumeli da se znanje javlja i raste protokom vremena; i da, srazmerno tom rastu znanja, *moć* zauzima mesto *prava* i društvo se ponovo uzima kontrolu nad samim sobom.

Šta je sloboda?

U stvari, kakve smo političke borbe svedoci? To je instiktivna borba svih ljudi za slobodu. A kakva je ta sloboda, na pomenu čijeg imena srce brže kuca i svet uzdrhti? Nije li to zajednica svih sloboda – sloboda savesti, obrazovanja, udruživanja, štampe, putovanja, rada, trgovine? Ukratko, nije li sloboda sloboda svakog pojedinca da u potpunosti koristi svoje sposobnosti, sve dok pri tom ne ugrožava druge ljude? Nije li sloboda uništenje svakog despotizma - uključujući, naravno, despotizam zakona? Najzad, nije li sloboda ograničavanje zakona samo na njegovu racionalnu sferu organizovanja prava pojedinca na zakonsku samoodbranu, kažnjavanja nepravde?

Mora se priznati da je sklonost ljudske rase prema slobodi uveliko osujećena, posebno u Francuskoj. Ovo je u velikoj meri posledica kobne želje - usvojene od antičkih učenja - koju naši pisci o društvenim problemima imaju kao nešto zajedničko: oni žele da se postave iznad čovečanstva da bi ga uređivali, organizovali i regulisali prema svojoj mašti.

Filantropska tiranija

Dok društvo krči put prema slobodi, ti slavni ljudi koji se stavljaju na njegovo čelo, ispunjeni duhom 17. i 18. veka. Oni misle samo na podvrgavanje čovečanstva mentalnoj tiraniji sopstvenih društvenih izuma. Poput Rusoa, oni žele da primoraju čovečanstvo da pokorno nosi jaram javnog blagostanja koji su izmislili u sopstvenoj mašti.

Ovo je posebno važno za 1789. godinu. Tek što je stari režim uništen, a već je društvo podvrgnuto drugim veštačkim aranžmanima, uvek polazeći sa iste tačke: svemoći zakona.

Čujte ideje nekoliko pisaca i političara iz tog perioda:

SEN ŽIST: Zakonodavac naređuje budućnosti. Na njemu je da *hoće* dobro čovečanstvu. Na njemu je da ljude napravi onim što *on hoće* da budu.

ROBESPJER: Funkcija vlasti je da usmerava fizičke i moralne snage nacije prema cilju zbog kojeg je i stvorena politička zajednica.

BILO-VAREN: Narod koji treba da se vrati slobodi mora se formirati iznova. Jaka sila i energična akcija neophodne su da se unište stare predrasude, promene stari običaji, poprave izopačena osećanja, ograniče suvišne potrebe i unište ukorenjeni poroci... Građani, nefleksibilna strogost Likurga stvorila je čvrste temelje spartanske republike. Slab i poverljiv karakter Solona gurnuo je Atinu u ropstvo. Ova paralela sadrži svu nauku vladanja.

Le PELTIJE (Le Pelletier): Imajući u vidu razmere ljudske degradacije, uveren sam da je neophodno sprovesti potpunu obnovu i, ako mogu tako da se izrazim, stvaranje novog naroda.

Socijalisti žele diktaturu

Opet se tvrdi da ljudi nisu ništa drugo do sirovine. Nije na njima da *žele sopstveno unapređenje*; oni su za to nesposobni. Prema Sen Žistu, za to je sposoban samo zakonodavac. Ljudi treba da budu samo ono što zakonodavac *hoće da budu*. Prema Robespjeru, koji bukvalno kopira Rusoa, zakonodavac počinje time što objavljuje *cilj zbog kojeg je i stvorena politička zajednica*. Kad se to utvrdi, vlada treba samo da usmeri *fizičke i moralne snage nacije prema tom cilju*. U međuvremenu, pripadnici nacije treba da ostanu potpuno pasivni. A, prema učenju Bilo-Varena narod ne treba da ima nikakve predrasude, nikakva osećanja i nikakve želje, osim onih koje odobri zakonodavac. On ide čak tako daleko da kaže kako je nefleksibilna strogost jednog čoveka temelj republike.

U slučajevima gde je navodno zlo toliko veliko da ga uobičajene procedure vlade ne mogu izlečiti, Mabi preporučuje diktaturu da bi se unapredila vrlina: „Pribegnite”, kaže on, „vanrednom sudu sa znatnim ovlašćenjima. Mašti građana treba zadati težak udarac.” Ova doktrina nije zaboravljena. Čujte Robespjera: Princip republikanske vlasti je vrlina, a sredstvo potrebno za uspostavljanje vrline je teror. U našoj zemlji, želimo da zamenimo moral za sebičnost, poštenje za čast, principe za običaje, dužnosti za manire, carstvo razuma za tiraniju mode, prezir prema poroku za prezir prema siromaštvu, gordost za drskost, duševnu veličinu za taštinu, ljubav prema slavi za ljubav prema novcu, dobre ljude za dobre drugare, zaslugu za spletku, genije za razum, istinu za sjaj, šarm sreće za dosadu zadovoljstva, ljudsku veličinu za sitne duše velikana, darežljiv, jak, srećan narod za dobrodušne, frivolne, degradirane ljude; ukratko, želimo da zamenimo sve vrline i čuda republike porocima i apsurdima monarhije.

Arogancija diktatora

Kako strašno visoko iznad ostatka čovečanstva sebe, ovde, postavlja Robespjer! I obratite pažnju na aroganciju sa kojom govori. Ne zadovoljava ga da se moli za veliko buđenje ljudskog duha. Niti takav rezultat očekuje od dobro uređene vlade. Ne, on lično će prepraviti čovečanstvo i to uz pomoć terora.

Ova masa loših i kontradiktornih izjava je izvađena iz Robespjerovog govora u kome želi da objasni *načela morala kojima bi trebalo da se rukovodi revolucionarna vlada*. Obratite pažnju da Robespjer ne zahteva diktaturu samo u svrhe odbijanja inostrane invazije ili slamanja opozicionih grupa. On, pre, želi diktaturu da bi mogao koristiti teror za nametanje sopstvenih moralnih principa zemlji. On kaže da taj čin treba da bude samo privremena mera koja prethodni novom ustavu. Ali, u stvarnosti, želi ništa manje nego da teror iskoristi da u Francuskoj ugasi *sebičnost, čast, običaje, manire, modu, tačtinu, ljubav prema novcu, dobro druženje, spletku, razum, čulnost i siromaštvo*. Sve dok on, Robespjer, ne postigne ta *čuda*, kako ih s pravom zove, neće dozvoliti da zakon ponovo zavlada.*

Indirektan prilaz despotizmu

Obično, međutim, ta gospoda - reformatori, zakonodavci i pisci o društvenim pitanjima - ne žele da čovečanstvu nametnu direktan despotizam. O ne, oni su isuviše umereni i čovekoljubivi za takvu direktnu akciju. Umesto toga, okreću se zakonu za taj despotizam, taj apsolutizam, tu svemoć. Oni žele samo da stvaraju zakone.

Da bi pokazao prevlast ove čudne ideje u Francuskoj, trebalo bi da prepisem ne samo celokupna dela Mablja, Rejnala, Rusoa i Fenelona - uz dodatak dugih izvoda Bosijea i Monteskijsa - već i celokupan zbornik Konvencije. Tako šta neću raditi; čitaoca jednostavno upućujem na njih.

Napoleon je želeo pasivno čovečanstvo

Uopšte ne čudi, naravno, da se ista ta ideja jako dopala Napoleonu revnosno ju je prigrlio i energično koristio. Poput hemičara, Napoleon je smatrao čitavu Evropu materijalom za svoje eksperimente. Ali, blagovremeno, taj materijal je reagovao protiv njega.

Na Sv. Jeleni - duboko razočaran - Napoleon je izgleda prepoznao neku inicijativu u čovečanstvu. Prepoznavši je, postao je manje neprijateljski raspoložen prema slobodi. Ipak, ovo ga nije sprečilo da u testamentu svom sinu ostavi ovu lekciju: „Vladati znači povećati i širiti moral, obrazovanje i sreću”.

Posle svega, teško da moramo citirati ista mišljenja Morelija, Babefa (Babeuf), Ovena (Owen), Sen-Simona (Saint-Simon) i Furijea (Fourier). Evo, međutim, nekoliko izvoda iz knjige Luja Blana (Blanc) o organizaciji rada: „Prema našem planu, društvo dobija svoju pokretačku snagu od sile”.

Razmotrite sada ovo: impuls iza te pokretačke snage treba da obezbedi *plan* Luja Blana; njegov plan treba nametnuti društvu; društvo na koje se misli je ljudska rasa. Stoga, ljudska rasa treba da dobije pokretačku snagu od Luja Blana.

Reći ćete sada da su ljudi slobodni da prihvate ili odbace ovaj plan. Mora se priznati, ljudi su slobodni da prihvate ili odbace *saveć* od koga god žele. Ali, gospodin Luj Blan tako ne shvata stvar. On očekuje da se njegov plan ozakoni i, tako, silom nametne ljudima snagom zakona:

Prema našem planu, država treba samo da donosi zakone o radu (ništa drugo?), pomoću kojih industrijski progres može i mora da se nastavi *u punoj slobodi*. Država samo postavlja društvo na nagib (samo to?) Potom će društvo skliznuti niz nagib prostom snagom stvari i prirodnim funkcionisanjem *ustanovljenog mehanizma*.

No, kakav je taj nagib na koji ukazuje gospodin Luj Blan? Zar ne vodi u provaliju? (Ne, vodi u sreću). Ako je to tačno, zašto društvo, onda, ne ide tamo po sopstvenom izboru? (Zato što društvo ne zna šta hoće; ono mora biti pokrenuto). Šta će ga pokrenuti? (Sila.) A ko će obezbediti pokretačku snagu za tu silu? (Pa, izumitelj mašine - u ovom slučaju, gospodin Luj Blan).

Začarani krug socijalizma

Nećemo nikada pobeći iz tog kruga: ideje pasivnog čovečanstva i sile zakona koju veliki čovek koristi da bi pokrenuo ljude.

Kad se jednom nađe na nagibu, da li će društvo uživati istu slobodu? (Svakako). A šta je sloboda, gospodine Luj Blan?

Jednom za svagda, sloboda nije samo dato pravo; ona je takođe moć data nekoj osobi da koristi i razvija svoje sposobnosti pod vladavinom pravde i pod zaštitom zakona.

Ovo nije beznačajna razlika; njeno značenje je duboko, a njene posledice je teško proceniti. Jer kad se složimo da osoba, da bi bila potpuno slobodna, mora da ima moć da koristi i razvija svoje sposobnosti, onda sledi da svaka osoba ima pravo da od društva traži ono obrazovanje koje *će joj omogućiti* da se razvija. Takođe sledi da svaka osoba ima pravo da od društva traži oruđa za proizvodnju, bez kojih ljudska delatnost ne može biti u punoj meri efikasna. No, kojom akcijom društvo može dati svakoj osobi neophodno obrazovanje i neophodna oruđa za proizvodnju ako ne akcijom države?

Zato, opet, sloboda je moć. Iz čega se ta moć sastoji? (Iz obrazovanja i dobijanja oruđa za proizvodnju.) Ko će obezbediti obrazovanje i oruđa za proizvodnju? (Društvo, *koje ih duguje svakom*). Kojom akcijom će društvo dati oruđa za proizvodnju onima koji ih ne poseduju? (Pa, *akcijom države*.) A od koga će ih država uzeti?

Neka čitalac sam odgovori na ovo pitanje neka sagleda i pravac kuda nas ovo vodi.

Doktrina demokrata

Neobičan fenomen našeg vremena - koji će verovatno zaprepastiti naše potomke - je doktrina zasnovana na ovoj trostrukoj hipotezi: ukupnoj inertnosti čovečanstva, svemoći zakona i nepogrešivosti zakonodavca. Te tri ideje čine sveti simbol onih koji sebe proglašavaju potpuno demokratskim.

Zagovornici ove doktrine takođe izjavljaju da su *društveni*. U meri u kojoj su demokratski, oni bezgraničnu veru polažu u čovečanstvo. No, u meri u kojoj su društveni, oni čovečanstvo smatraju malo boljim od blata. Ispitajmo detaljnije ovaj kontrast.

Kakav je stav demokrate kada se diskutuje o političkim pravima? Kako gleda na ljude kad treba izabrati zakonodavca. Ah, onda se tvrdi da ljudi poseduju instiktivnu mudrost; obdareni su najfinijom percepcijom; *njihova volja uvek je prava*; opšta volja *ne može da pogreši*; glasanje nikada ne može biti previše univerzalno.

Kad dođe vreme glasanja, glasač se očigledno neće pitati ni za kakvu garanciju svoje mudrosti. Njegova volja i sposobnost izbora se mudro uzimaju zdravo za gotovo. Mogu li ljudi pogrešiti? Zar ne živimo u doba prosvetiteljstva? Šta! Zar ljude uvek treba držati na uzici? Zar svoja prava nisu stekli velikim naporom i žrtvom? Zar nisu dali dovoljno dokaza o sopstvenoj inteligenciji i mudrosti? Zar nisu odrasli? Zar nisu sposobni sami da prosude? Zar ne znaju šta je za njih najbolje? Postoji li klasa ljudi koja bi imala toliko smelosti da se postavi iznad ljudi i sudi i deluje za njih? Ne, ne, ljudi jesu i treba da budu slobodni. Oni žele sami da vode svoje poslove i to će i uraditi.

Ali, kad je zakonodavac konačno izabran – ah! Onda ton njegovog govora trpi zaista radikalnu promenu. Ljudi se vraćaju pasivnosti i nesvesnom; zakonodavac dobija svemoć. Sad je na njemu da inicira, usmerava, pokreće i organizuje. Čovečanstvo treba samo da se potčini; kucnuo je čas despotizma. Sada uočavamo ovu kobnu zamisao: ljudi koji su, za vreme izbora, bili tako mudri, tako moralni i tako savršeni sada nemaju nikakvih sklonosti; ili, ako ih imaju, to su sklonosti koje vuku dole u degradaciju.

Socijalistički koncept slobode

Ali, zar ljudima ne treba dati malo slobode?

No, gospodin Konsideran (Considerant) nas je uverio da *sloboda neminovno vodi monopolu!*

Shvatamo da sloboda znači konkurenciju. Ali, prema gospodinu Luj Blanu, *konkurencija je sistem koji uništava privrednike i iskorenjuje ljude*. Iz tog razloga se slobodni ljudi uništavaju i iskorenjuju srazmerno stepenu svoje slobode. (Možda bi gospodin Luj Blan trebalo da pogleda rezultate konkurencije, na primer, u Švajcarskoj, Holandiji, Engleskoj i Sjedinjenim Državama).

Gospodin Luj Blan nam takođe govori da *konkurencija vodi monopolu*. Pomoću istog rezonovanja, on nas tako informiše da *niske cene vode visokim cenama; da konkurencija vodi proizvodnju destruktivnoj aktivnosti; da konkurencija iscrpljuje izvore kupovne moći; da konkurencija nameće porast proizvodnje pri čemu, istovremeno, nameće smanjenje potrošnje*. Iz ovog sledi da slobodni ljudi proizvode da ne bi trošili; da sloboda znači *ugnjjetavanje i ludilo* među ljudima; i da se gospodin Luj Blan za to apsolutno mora pobrinuti.

Socijalisti se boje svih sloboda

Pa, kakvu bi slobodu zakonodavci trebalo da dozvole ljudima? Slobodu savesti? (No, kad bi to bilo dozvoljeno, videli bi ljude kako koriste priliku da postanu ateisti).

Onda, slobodu obrazovanja? (Ali, roditelji bi plaćali profesore da njihovu decu uče nemoralu i neistinama; pored toga, prema gospodinu Tijeru (Thiers), kad bi obrazovanje bilo prepušteno nacionalnoj slobodi, ono bi prestalo da bude nacionalno i mi bismo svoju decu učili idejama Turaka i Indusa; dok, zahvaljujući ovom zakonskom despotizmu nad obrazovanjem, naša deca imaju tu sreću da ih uče plemenitim idejama Rimljana.)

Onda, slobodu rada? (Ali, to bi značilo konkurenciju koja, zauzvrat, ostavlja neutrošenu proizvodnju, uništava privrednike i iskorenjuje ljude).

Možda, slobodu trgovine? (Ali, svako zna - i zagovornici zaštitnih carina su dokazali u više navrata - da sloboda trgovine uništava svakog ko se u nju upusti i da je neophodno suzbiti slobodu trgovine da bi prosperirali).

Možda, onda, slobodu udruživanja? (Ali, prema socijalističkoj doktrini, prava sloboda i dobrovoljno udruživanje su u međusobnoj protivurečnosti, a cilj socijalista je da suzbiju slobodu udruživanja upravo da bi primorali ljude da se udružuju u pravoj slobodi).

Jasno je, onda, da savest socijaldemokrata ne može ljudima da dozvoli nikakvu slobodu zato što veruju da je ljudska priroda uvek sklona degradaciji i katastrofi svake vrste. Zato, naravno, zakonodavci moraju praviti planove za ljude da ih spasu od njih samih.

Ovaj način rezonovanja dovodi nas do teškog pitanja: ako su ljudi onako nesposobni, onako nemoralni i onako neuki kako na to ukazuju političari, zašto se onda pravo glasa tih istih ljudi brani sa takvim ostrašćenim insistiranjem?

Ideja natčoveka

Tvrđnje ovih organizatora čovečanstva nameću još jedno pitanje koje sam im često postavljao i na koje, koliko znam, nisu nikada odgovorili: ako su prirodne sklonosti čovečanstva toliko rđave da nije bezbedno dozvoliti ljudima da budu slobodni, kako to da su sklonosti tih organizatora uvek dobre? Zar zakonodavci i njihovi naimenovani zastupnici takođe ne pripadaju ljudskoj rasi? Ili, veruju da su oni sami sačinjeni od finijeg materijala nego ostatak čovečanstva? Organizatori smatraju da društvo, ako ostane neusmereno, juri strmoglavce u neminovnu propast zato što su ljudski instinkti tako izopačeni. Zakonodavci tvrde da zaustavljaju ovaj samoubilački kurs i daju mu zdraviji pravac. Očito su, onda, zakonodavci i organizatori od Nebesa dobili inteligenciju i vrlinu koji ih stavljaju izvan i iznad čovečanstva; ako je tako, pustimo da pokažu pravo svojine nad takvom superiornošću.

Bili bi pastiri nama, njihovim ovcama. Takav aranžman, svakako, pretpostavlja da su oni prirodno superiorni u odnosu na nas ostale. I, svakako, imamo puno opravdanje da od zakonodavaca i organizatora zahtevamo dokaz te prirodne superiornosti.

Socijalisti odbijaju slobodan izbor

Molim shvatite da ja ne osporavam njihovo pravo da izmišljaju socijalne kombinacije, da ih reklamiraju, da ih zagovaraju i isprobavaju na sebi, na sopstveni račun i rizik. Ali, osporavam njihovo pravo da nam te planove nameću zakonom - silom - i da nas primoravaju da za njih plaćamo poreze.

Ne insistiram na tome da se pobornici raznih društvenih škola mišljenja - prudonisti, kabetisti, furijeovci, univerziteristi, protekcionisti - odreknu svojih raznovrsnih ideja. Insistiram samo da se odreknu te jedne zajedničke ideje: treba samo da odustanu od ideje da nas primoraju da pristanemo na njihove grupe i serije, njihove podružtvljene projekte, njihove banke s bespovratnim kreditima, njihov grčko-rimski koncept morala i njihove trgovinske propise. Tražim samo da nam se dozvoli da sami odlučimo o tim planovima; da nas ne teraju da ih prihvatamo, direktno ili indirektno, ako smatramo da su u suprotnosti sa našim interesima ili odvratni našim savestima.

Ali, ti organizatori žele pristup poreskim fondovima i zakonskoj moći da bi sproveli svoje planove. Pored toga što je ugnjetačka i nepravedna, ova želja takođe implicira kobnu pretpostavku da je organizator nepogrešiv, a čovečanstvo nekompetentno. Ali, opet, ako ljudi nisu kompetentni da sami prosuđuju, čemu onda sva ta priča o opštem pravu glasa?

Uzrok francuske revolucije

Ovo idejno protivurečje se, nažalost ali logično, odrazilo na događaje u Francuskoj. Na primer, Francuzi su predvodili sve ostale Evropljane u ostvarivanju prava - ili, preciznije, političkih zahteva. Ipak, ova činjenica nas ni u kom pogledu nije sprečila da postanemo narod kojim se najviše vlada, koji se najviše reguliše, kome se najviše nameće, koji se najviše upreže i koji se najviše eksploatiše u Evropi. Francuska takođe predvodi druge nacije kao ona u kojoj se stalno mogu očekivati revolucije. A, pod tim okolnostima, sasvim je prirodno da to i bude slučaj.

I ostaće slučaj sve dok naši političari budu prihvatili ideju koju je tako lepo izrazio gospodin Luj Blan: „Društvo dobija svoju pokretačku snagu od sile”. Ovo će ostati tako sve dok ljudska bića sa osećanjima ostaju pasivna; sve dok sebe smatraju nesposobnim da svoj prosperitet i sreću unaprede sopstvenom inteligencijom i sopstvenom energijom; sve dok očekuju sve od zakona; ukratko, sve dok zamišljaju da je njihov odnos prema državi isti kao odnos ovce prema pastiru.

Ogromna moć vlasti

Sve dok te ideje preovlađuju, jasno je da je odgovornost vlasti ogromna. Dobra i loša sreća, bogatstvo i siromaštvo, jednakost i nejednakost, vrlina i porok - svi, onda, zavise od političke administracije.

Optererećena je svim, preduzima sve, radi sve; zato je odgovorna za sve. Ako imamo sreće, onda vlast traži našu zahvalnost; ali, ako nemamo sreće, onda vlast mora da snosi krivicu. Jer, zar ne stoje sada naše ličnosti i svojina na raspolaganju vlasti? Zar zakon nije svemoćan?

Stvarajući monopol nad obrazovanjem, vlast mora odgovoriti nadama očeva porodica koji su, tako, lišeni svoje slobode; a ako se ta nada poljulja, čija je to greška?

Regulišući privredu, vlast se obavezala da učini da privreda procveta; u suprotnom, apsurdno je lišiti privredu slobode. A, ako privreda sada ispašta, čija je to greška?

Mešajući se u trgovinski bilans igranjem sa carinama, vlast se obavezuje da učini da trgovina procveta; a ako to ima za posledicu uništenje umesto prosperiteta, čija je to greška?

Dajući pomorskim delatnostima zaštitu u zamenu za slobodu, vlast preuzima na sebe da ih učini profitabilnim; a ako postanu teret poreskim obveznicima, čija je to greška?

Stoga, nema nevolja sa nacijom za koju se vlast dobrovoljno ne pravi odgovornom. Iznenaduje li, onda, da svaki neuspeh povećava opasnost od još jedne revolucije u Francuskoj?

A kakav se lek za to predlaže? Beskrajno širenje zakonskog domena; odnosno, odgovornosti vlasti.

Ali, ako vlast preuzme na sebe da kontroliše i povećava plate i ne može to da uradi; ako vlast preuzme na sebe da pomaže sve nezaposlene radnike i ne može to da uradi; ako vlast preuzme na sebe da daje beskamratne novčane pozajmice svim zajmoprimcima i ne može to da uradi; ako, po rečima koje su se, moramo sa žaljenjem reći, izmakle peru gospodina d' Lamartena „država smatra da je njena svrha da prosveti, razvija, širi, jača, produhovljuje i posvećuje dušu naroda” - i ako vlast ne može da uradi sve te stvari, šta onda? Nije li izvesno da će posle svakog neuspeha vlasti - koji je, avaj, više nego verovatan - doći do jedne podjednako neizbežne revolucije?

Politika i ekonomija

[Vratimo se sada pitanju koje je ukratko razmotreno na početnim stranicama ove teze: odnosu ekonomije i politike - političke ekonomije.]

Ekonomija se mora razviti kao nauka pre no što postane moguće logički formulisati politiku kao nauku. U suštini, ekonomija je nauka kojom se utvrđuje da li su interesi ljudskih bića usklađeni ili suprotstavljeni. To se mora znati pre nego što se formuliše politika, kao nauka kojom se utvrđuju prave funkcije vlasti.

Neposredno posle razvijanja ekonomije kao nauke i na samom početku formulacije politike kao nauke, mora se odgovoriti na sledeće pitanje od opšte važnosti: Šta je zakon? Šta bi trebalo da bude? Koji je njegov delokrug; njegove granice? Na kom mestu, logično, prestaju prave moći zakonodavca?

Ne oklevam da odgovorim: *Zakon je zajednička sila organizovana da deluje kao prepreka nepravdi.* Ukratko, *zakon je pravda.*

Prave zakonodavne funkcije

Nije istina da zakonodavac ima apsolutnu vlast nad našim ličnostima i svojinom. Postojanje ličnosti i svojine prethodi postojanju zakonodavca i njegova funkcija je samo u tome da garantuje njihovu bezbednost.

Nije istina da je funkcija zakona da regulše naše savesti, naše ideje, naše volje, naše obrazovanje, naša mišljenja, naš rad, našu profesiju, naše talente ili naša zadovoljstva. Funkcija zakona je da zaštiti slobodno ostvarivanje tih prava i da spreči svakoga da ometa slobodno ostvarivanje istih tih prava od strane bilo koje druge osobe.

Pošto zakon obavezno zahteva podršku sile, njegov zakonodavni domen je samo u oblastima gde je neophodna primena sile. To je pravda.

Svaki pojedinac ima pravo da koristi silu za zakonitu samoodbranu. Upravo iz tog razloga se kolektivna sila - koja je samo organizovana kombinacija individualnih sila - može zakonito koristiti u iste svrhe; i ne može se zakonito primenjivati u bilo koje druge svrhe.

Zakon je isključivo organizacija individualnog prava na samoodbranu koje je postalo pre formalnog ustanovljenja zakona. Zakon je pravda.

Zakon i milosrđe nisu isti

Misija zakona *nije* da ugnjetava ljude i pljačka njihovu svojinu, čak i kada deluje u filantropskom duhu. Njegova misija je da štiti ljude i svojinu.

Dalje, mora se reći da zakon može biti filantropski ako se, usput, suzdrži od ugnjetavanja ljudi i pljačkanja njihove svojine; to bi bila protivrečnost. Zakon ne može izbeći da utiče na ljude i svojinu; a ako zakon deluje na bilo koji način osim da ih štiti, njegove akcije tada neminovno narušavaju slobodu ljudi i njihovo pravo na sopstveno vlasništvo.

Zakon je pravda - prosto i jasno, precizno i sigurno. Svako oko ga može videti i svaki mozak razumeti; jer pravda je merljiva, nepromenljiva i naizmenjiva. Pravda nije ni više ni manje od toga.

Ako pređete ovu pravu granicu - ako pokušate da zakon napravite religioznim, ujednačavajućim, čovekoljubivim, privrednim, literarnim ili umetničkim, onda ćete se izgubiti na neucrtanoj teritoriji, u nejasnoći i neizvesnosti, u nametnutoj utopiji ili, još gore, u mnoštvu utopija, od kojih svaka teži da prigrabi zakon i nametne vam ga. Ovo je tačno zato što bratstvo i filantropija, za razliku od pravde, nemaju tačne granice. Kad jednom krenete, gde ćete se zaustaviti? I gde će se zaustaviti zakon?

Glavni put za komunizam

Gospodin De Sen-Krik (Saint-Cricq) bi proširio svoju filantropiju samo na izvesne industrijske grupacije; zahtevao bi da zakon *kontrolise potrošače u korist proizvođača*.

Gospodin Konsideran bi sponzorisao stvar radničkih grupa; koristio bi zakon da im obezbedi *garantovani minimum odeće, smeštaja, hrane i ostalih životnih potreština*.

Gospodin Luj Blan bi rekao - i to s pravom - da su te minimalne garancije samo početak potpunog bratstva; rekao bi da zakon treba da obezbedi oruđa za proizvodnju i besplatno obrazovanje svim radnim ljudima. Neko drugi bi primetio da bi ovaj aranžman, ipak, ostavio mesta neravnopravnosti; tvrdio bi da zakon treba da svakome - čak i u najnepristupačnijem zaseoku - obezbedi luksuz, književnost i umetnost.

Svi ti predlozi su glavni put za komunizam; zakonodavstvo će onda biti - u stvari, već i jeste - bojno polje za svačije fantazije i pohlepu.

Osnova stabilne vlade

Zakon je pravda. Na ovom predlogu može se osmisliti jednostavna i trajna vlast. I čika svakoga da kaže kako bi se mogla javiti makar i pomisao na revoluciju, na ustanak, na najmanju pobunu protiv vlasti čija je organizovana sila ograničena samo na gušenje nepravde.

Pod takvim režimom, vladao bi najveći napredak - i bio bi najravnopravnije distribuiran. Što se tiče patnji neodvojivih od čovečanstva, niko ne bi ni pomišljao da za njih optuži vlast. Ovo je tačno jer, da je sila vlasti ograničena na gušenje nepravde, onda bi vlast bila tako malo kriva za te patnje kao što je sada kriva za promene temperature.

Kao dokaz za ovu konstataciju, razmotrite sledeće pitanje: da li je poznato da su se ljudi ikada dizali protiv apelacionog suda ili se okupljali oko mirovnog sudije da dobiju veće plate, bespovratne kredite, oruđa za proizvodnju, povoljne carine ili radna mesta koja je obezbedila vlast? Svako savršeno dobro zna da takve stvari nisu u okvirima sudske nadležnosti apelacionog suda ili mirovnog sudije. I, kada bi vlast bila ograničena na svoje prave funkcije, svako bi ubrzo naučio da te stvari nisu u okviru jurisdikcije samog zakona.

Ali, izradimo zakone na principu bratstva - proglasimo da sve što je dobro i sve što je loše potiče od zakona; da je zakon odgovoran za sve individualne nesreće i sve društvene nejednakosti - onda su vrata otvorena beskrajnom nizu žalbi, iritacija, neprilika i revolucija.

Pravda znači jednaka prava

Zakon je pravda. I zaista bi bilo čudno kad bi zakon mogao pravilno da bude išta drugo! Zar nije pravda pravo? Zar nisu prava jednaka? Kojim pravom mene zakon nagoni da se povinujem društvenim planova gospodina Mimerela, gospodina De Mlena (De Melun), gospodina Tijera ili gospodina Luja Blana? Ako zakon ima moralno pravo to da učini, zašto, onda, ne primora tu gospodu da se pokore *mojim planovima*? Da li je logično pretpostaviti da mi priroda nije podarila dovoljno mašte da i ja izmislim utopiju? Da li zakon, od mnogih, treba da odabere jednu fantaziju i stavi organizovanu silu vlasti u službu jedino njoj?

Zakon je pravda. I neka se ne kaže - kao što se stalno govori - da bi, po ovom konceptu, zakon bio ateistički, individualistički i bezdušan; da bi čovečanstvo stvorio prema sopstvenom liku. To je apsurdan zaključak, dostojan samo onih obožavatelja vlasti koji veruju da zakon *jest* čovečanstvo.

Glupost! Da li ti obožavatelji vlasti veruju da će slobodni ljudi prestati da deluju? Ako od zakona ne dobijemo energiju, da li sledi da uopšte nećemo dobiti energiju? Ako je zakon ograničen na funkciju zaštite slobodne primene naših sposobnosti, da li sledi da uopšte nećemo moći da koristimo svoje sposobnosti? Pretpostavimo da nas zakon ne primorava da sledimo određene oblike religije, ili sisteme udruživanja, ili metode obrazovanja, ili propise o radnoj snazi, ili propise o trgovini, ili planove dobrotvornih aktivnosti; da li, onda, sledi da ćemo željno uroniti u ateizam, pustinjački život, neznanje, bedu i pohlepu? Ako smo slobodni, da li sledi da da više nećemo priznavati moć i dobrotu Boga? Da li sledi da ćemo, onda, prestati da se međusobno udružujemo, da pomažemo jedan drugom, da volimo i pomažemo našoj nesrećnoj braći, da proučavamo tajne prirode i da težimo sopstvenom usavršavanju što bolje možemo?

Put u dostojanstvo i progres

Zakon je pravda. I upravo će pod zakonom pravde - pod vladavinom prava; pod uticajem slobode, bezbednosti, stabilnosti i odgovornosti svaka osoba dostići svoju stvarnu vrednost i pravo dostojanstvo svoga bića. Samo pod ovim zakonom pravde će čovečanstvo nesumnjivo polako, ali sigurno, ostvariti Božji plan urednog i mirnog progressa čovečanstva.

Čini mi se da je to teorijski tačno, jer bilo o kom da se pitanju diskutuje - bilo da je versko, filozofsko, političko ili ekonomsko; bilo da se tiče prosperiteta, morala, jednakosti, prava, pravde, progressa, odgovornosti, saradnje, svojine, rada, trgovine, kapitala, plata, poreza, stanovništva, finansija ili vlasti - na bilo kojoj tački naučnog horizonta da otpočnem svoja istraživanja, neminovno dolazim do sledećeg zaključka: rešenje problema ljudskih odnosa nalazi se u slobodi.

Dokaz jedne ideje

I zar iskustvo to ne dokazuje? Pogledajte čitav svet. Koje zemlje imaju najmirnije, najmoralnije i najsrećnije ljude? Ti ljudi se sreću u zemljama gde se zakon najmanje meša u privatne stvari; gde se vlast najmanje oseća; gde pojedinac ima najširi prostor, a slobodno mišljenje najveći uticaj; gde su administrativna ovlašćenja najmanja i najprostija; gde su porezi najniži i najujednačeniji, a narodno nezadovoljstvo najmanje uzburkano i najmanje opravdano; gde pojedinci i grupe najaktivnije preuzimaju svoje odgovornosti i gde se, kao posledica toga, moralni principi, po opštem priznanju, nesavršenih ljudskih bića stalno unapređuju; gde su trgovina, okupljanje i udruživanje najmanje ograničeni; gde radna snaga, kapital i stanovništvo trpe najmanja prinudna pomeranja; gde čovečanstvo najbliže sledi svoje prirodne sklonosti; gde su ljudski izumi u najvećoj harmoniji sa Božjim zakonima; ukratko, najsrećniji, najmoralniji i najmirniji ljudi su oni koji najbliže slede ovaj princip: iako čovečanstvo nije savršeno, sva nada, ipak, leži u slobodnom i dobrovoljnom delovanju ljudi u okvirima prava; zakon ili silu treba koristiti samo za sprovođenje univerzalne pravde.

Želja da se vlada drugima

Ovo se mora reći: ima isuviše „velikih” ljudi na svetu - zakonodavaca, organizatora, dobročinitelja, narodnih vođa, očeva nacija i tako dalje, i tako dalje. Suviše mnogo ljudi se postavlja iznad čovečanstva; pravi karijeru od njegovog organizovanja, njegove zaštite i vladanja nad njim.

Sad, neko će reći: „I vi sami radite to isto”.

Istina. Ali, mora se priznati da ja delujem u jednom sasvim drugačijem smislu; ako sam se pridružio redovima reformatora, to je samo sa ciljem da ih ubedim da ostave ljude na miru. Ne gledam na ljude kao što je Vankauson (Vancauso) gledao na svoj automat. Naprotiv, baš kao što fiziolog prihvata ljudsko telo onakvim kakvo jeste, tako i ja prihvatom ljude onakvim kakvi jesu. Želim samo da proučavam i da se divim.

Moj stav prema svim drugim ljudima lepo ilustruje priča čuvenog putnika: Stigao je jednog dana u pleme divljaka gde je upravo rođeno dete. Gomila proroka, čarobnjaka i šarlatana - naoružana prstenjem, kukama i užadima - okruživala ga je. Jedan je rekao: „Ovo dete neće nikada omirisati miris lule mira ako mu ja ne raširim nozdrve”. Drugi je rekao: „On neće nikada moći da čuje ako mu ja ne isteglim uši do ramena”. Treći je rekao: „On nikad neće videti sunčev sjaj ako mu ja ne iskosim oči”. Sledeći je rekao: „Nikada neće stati pravo ako mu ne savijem noge”. Peti je rekao: „Nikada neće naučiti da misli ako mu ne zaravnim lobanju”.

„Stanite”, povikao je putnik. „Ono što Bog uradi je dobro urađeno. Ne tvrdite da znate više nego On. Bog je ovom slabašnom stvorenju dao organe; pustite ih da se razvijaju i jačaju vežbom, upotrebom, iskustvom i slobodom.”

Probajmo sada slobodu

Bog je ljudima dao sve što im je potrebno da ispune svoje sudbine. Obezbedio je društvenu formu, kao i ljudsku formu. I ti društveni organi ljudi su tako konstituisani da će se harmonično razvijati na čistom vazduhu slobode. Napolje, onda, sa šarlatanima i organizatorima! Napolje sa njihovim prstenjem, lancima, kukama i kleštima! Napolje sa njihovim veštačkim sistemima! Napolje sa čudima vladinih administratora, njihovim podružljivim projekata, njihovom centralizacijom, njihovim porezima, njihovim vladinim školama, njihovim državnim religijama, njihovim bespovratnim kreditima, njihovim bankarskim monopolima, njihovim propisima, njihovim ograničenjima, njihovim izjednačavanjima preko poreza i njihovim pobožnim moralisanjem!

I, sad, kada su zakonodavci i dobročinitelji tako uzaludno naneli toliko sistema društvu, neka konačno završe tamo gde je trebalo da počnu: neka odbace sve sisteme i probaju slobodu; jer, sloboda je potvrda vere u Boga i njegova dela.

[\(1\)](#) Da je specijalna privilegija vladine zaštite od konkurencije - monopol - data samo jednoj grupi u Francuskoj, na primer radnicima koji se bave obradom gvožđa, taj čin bi tako očito bio legalna pljačka da ne bi dugo potrajao. Upravo zato vidimo sve zaštićene zanate ukombinovane u zajedničku stvar. Oni se, čak, organizuju tako da se izgleda da zastupaju sve radne ljude. Instinktivno, oni osećaju da se legalna pljačka prikriva njenim uopštavanjem.

[\(2\)](#) Na ovom mestu u originalnom francuskom tekstu, g. Bastija zastaje i ovako govori o svim dobročiniteljima i takozvanim vladarima čovečanstva: „Ah, vi bedna stvorenja! Vi koji mislite da ste tako veliki! Vi koji prosuđujete da je čovečanstvo tako malo! Vi koji želite sve da reformišete! Zašto ne reformišete sebe same? Taj zadatak bio bi sasvim dovoljan.”